

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

**BILANS POTRZEB
W ZAKRESIE POMOCY SPOŁECZNEJ
2008**

Raport – część II

Kraków 2008r.

Opracowanie:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

30-070 Kraków, ul. Piastowska 32

Tel.: (012) 422-06 36 wew. 30 i 40; fax. (012) 422-06-36 wew.44

www.rops.krakow.pl

e-mail: biuro@rops.krakow.pl

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	4
WNIOSKI.....	9
PROGRAMY CELOWE	13
GMINNY SYSTEM PROFILAKTYKI I OPIEKI NAD DZIECKIEM I RODZINĄ.....	25
DZIAŁANIA NA RZECZ OSÓB MAJĄCYCH TRUDNOŚCI Z INTEGRACJĄ ZE ŚRODOWISKIEM.....	30
SPECJALISTYCZNE PORADNICTWO I ORGANIZACJA OPIEKI W RODZINACH ZASTĘPCZYCH.....	32
WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI PRZY REALIZACJI ZADAŃ POMOCY SPOŁECZNEJ	36
SYTUACJA KADROWO – LOKALOWA W POMOCY SPOŁECZNEJ.....	46
POTRZEBY SZKOLENIOWE KADR POMOCY SPOŁECZNEJ – POZOSTAŁE ZADANIA.....	60

WPROWADZENIE

Wstęp:

Realizując zapisy: artykułu 21 pkt.8 Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz „Zasad przygotowywania, realizacji i rozliczania projektów systemowych Ośrodków Pomocy Społecznej, Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013” (wytycznych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego), nakładających na Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej obowiązek sporządzania bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej oddajemy w Państwa ręce niniejszy raport. Powstał on na podstawie informacji przekazanych przez gminne i powiatowe samorzady. Raport jest wynikiem badań sondażowych.

Założenia:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie przeprowadza bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej każdego roku. Corocznie wnioski z badania formułowane są w raportach końcowych.

Ideą leżącą u podstaw wcześniejszych bilansów była ocena sposobu i jakości realizacji dotychczasowych, ustawowych zadań pomocy społecznej przez gminy i powiaty województwa małopolskiego, określenie występujących barier, identyfikacja kierunków zmian – faktycznych i pożądanых.

Tegoroczny bilans, w związku z rozpoczęciem wdrażania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 - 2013 (PO KL) w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, a w nim regionalnego Priorytetu VII: Promocja Integracji Społecznej, obok dotychczasowej funkcji zyskał funkcje dodatkowe. Ma bowiem stać się także narzędziem pomocnym w tworzeniu Planu Działania dla w/w Priorytetu, określającym preferowane obszary i formy wsparcia oraz cele przewidziane do osiągnięcia w ramach ich realizacji. ROPS w związku ze sporządzaniem bilansu zobowiązany jest także wspierać proces przygotowania Planu Działania na dany rok poprzez gromadzenie informacji takich jak: szacunkowa liczba klientów pomocy społecznej, w tym z powodu bezrobocia, a wśród nich ilość tych, wobec których można będzie podjąć działania aktywizacyjne; potrzeby finansowe w części dotyczącej wybranych zasiłków; bilans zatrudnienia.

Raport z badań, zgodnie z założeniami cytowanych na wstępie Zasad, ma wesprzeć Instytucję Pośredniczącą w przygotowaniu dokumentu regulującego zasady

efektywnego wydatkowania środków Unii Europejskiej w tym obszarze. Tym samym bilans zyskał dodatkowego odbiorcę, gdyż dotychczasowe raporty z badań przekazywane były (zgodnie z zapisami Ustawy o pomocy społecznej) jedynie służbom wojewody, w celu wspierania zadania administracji rządowej, jakim jest ocena efektywności pomocy społecznej w regionie.

Bilans w nowej formule ma również stanowić podstawę realizacji szkoleniowych projektów systemowych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej (Priorytet VII, Poddziałanie 7.1.3 PO KL – „Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej”) służących przygotowaniu kadry małopolskich instytucji pomocy i integracji społecznej (szkolenia i doradztwo) do realizacji własnych projektów systemowych w zakresie rozwoju i upowszechniania aktywnej integracji (Priorytet VII, Poddziałania 7.1.1. „Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej” oraz 7.1.2 PO KL „Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie”).

Natomiast wartością dodaną niniejszego opracowania są pozyskane informacje o sposobie planowania gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych istotne dla realizacji projektu Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej, będącego uzupełnieniem o zakres wykluczenia społecznego sieci regionalnych przedsięwzięć informacyjno - badawczych.

W związku z dwiema, nieco odmiennymi funkcjami bilansu oraz dwoma instytucjami będącymi adresatami raportu opracowanie podzielono na dwie części. Pierwsza z nich dotyczy zagadnień istotnych przede wszystkim dla wdrażania Priorytetu VII Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, druga pozostaje wierna uprzedniej tematyce badania tj. realizacji dotychczasowych zadań pomocy społecznej. Przy czym obie części raportu identyfikują zaplecze niezbędne do realizacji zadań, których dotyczą, sposób ich prowadzenia oraz określają przeszkody utrudniające ich prawidłowe wypełnianie czy wręcz podejmowanie w ogóle.

Uwagi metodologiczne:

- Badaniem - jak co roku - objęto wszystkie gminy i powiaty Małopolski. Ankiety wystosowano (w kwietniu i maju 2008 roku) do 179 ośrodków pomocy społecznej, 19 powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz 3 miejskich ośrodków pomocy społecznej miast na prawach powiatów (tj. wszystkich tego typu jednostek w województwie). Łącznie bilansem objęto (skierowanie

kwestionariusza) 201 jednostek organizacyjnych pomocy społecznej województwa małopolskiego.

- Ze względu na brak pełnego zwrotu wystosowanych ankiet analizę wyników ostatecznie przeprowadzono na 154 ankietach z gminnych ośrodków pomocy społecznej (85% poziom zwrotów) oraz 19 ankietach z powiatowych centrów pomocy rodzinie i 3 ankietach z miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich (w obu kategoriach 100%-owy zwrot ankiet) - razem na 176 kwestionariuszach (jednostkach). 5 ankiet nadesłanych z przez gminne ośrodki pomocy społecznej nie zostało zakwalifikowanych do analizy z powodu znacznego przekroczenia terminu zwrotu, ankiety nadesłano po zakończeniu całościowej analizy zebranego materiału.
- W porównaniu do roku poprzedniego poziom zwrotu rozesyłanych kwestionariuszy ankiet był niemal identyczny (poprzedni bilans: 158 ankiet z OPS, 19 z PCPR, 3 z MOPS). Poziom ten należy uznać za wysoce zadawalający z uwagi na fakt, iż termin sporządzania bilansu zbiegł się w tym roku z czasem przygotowywania się jednostek pomocy społecznej do realizacji własnych projektów systemowych - uczestnictwo w intensywnych szkoleniach organizowanych przez ROPS, przygotowywanie wniosków.
- W związku z tym, iż informacje zbierane w tym roku posiadają szczególne znaczenie, gdyż mogą mieć wpływ na planowanie działań w Priorytecie VII PO KL poproszono dodatkowo ankietowane jednostki o zatwierdzenie ich ankiet przez szefów samorządów: wójtów, burmistrzów, prezydentów, starostów.
- Rozesłane ankiety w części dotyczącej dotychczasowych zadań pomocy społecznej były tym samym narzędziem, które w ramach „Bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej na rok 2006/2007” tj. badania poprzedniego wystosowano do jednostek. Umożliwi to po raz kolejny dokonanie porównań pomiędzy latami w tych obszarach tematycznych.
- Analizy porównawcze części dotyczącej nowych zadań pomocy społecznej związanych z realizacją Priorytetu VII PO KL, w związku z tym, iż znalazły się w kwestionariuszu po raz pierwszy, teoretycznie możliwe będą w roku

następnym tj. podczas kolejnego bilansowania potrzeb w zakresie pomocy społecznej.

- Stosownie do idei bilansu kwestionariusz ankiety dla gmin podzielony został dziesięć na działów:

- I. Diagnoza i planowanie
- II. Program Operacyjny Kapitał Ludzki - plany na najbliższą przyszłość
- III. Program Operacyjny Kapitał Ludzki - rozwój form aktywnej integracji
- IV. System profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną
- V. Programy celowe
- VI. Współpraca z organizacjami pozarządowymi przy realizacji zadań pomocy społecznej
- VII. Środki finansowe na realizację zadań pomocy społecznej
- VIII. Kadra pomocy społecznej
- IX. Potrzeby szkoleniowe - Program Operacyjny Kapitał Ludzki
- X. Potrzeby szkoleniowe – dotychczasowe zadania

mających kolejno identyfikować:

- posiadanie lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych, okresy programowania tych dokumentów, sposób ich przygotowania oraz związane z tym problemy i bariery
- zainteresowanie przystąpieniem do projektów systemowych oraz aplikowaniem do konkursów PO KL w roku bieżącym i kolejnym; sposób organizacji projektu systemowego (w przypadku beneficjentów zadeklarowanych), a także podstawowe trudności w tym obszarze
- priorytetowe grupy beneficjentów ostatecznych; liczbę klientów pomocy społecznej, wobec których będzie można podjąć działania aktywizacyjne w roku następnym oraz preferowane narzędzia aktywnej integracji, w tym formy planowanego wsparcia
- wdrażanie programów naprawczych i koordynację systemów profilaktyczno - opiekuńczych
- zasięg i jakość współdziałania z trzecim sektorem przy realizacji ustawowych zadań

- poziom zabezpieczenia środków finansowych na realizację świadczeń oraz prowadzenie i rozwój infrastruktury społecznej
- liczebność kadry obsługującej realizowane zadania, warunki pracy, aspiracje i potrzeby edukacyjne pracowników.

W/w działy kwestionariusza były wspólne dla wszystkich ankietowanych jednostek pomocy społecznej. Ankietę dla gmin i powiatów (nie licząc kwestii szczegółowych związanych ze specyfiką realizowanych zadań, zawartych w poszczególnych pytaniach) różnił jedynie dział. IV., który w ankietach gminnych dotyczył „Systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną”, a w ankietach powiatowych „Specjalistycznego poradnictwa i organizacji opieki w rodzinach zastępczych”. Z kolei ankietę skierowaną do powiatów grodzkich (Kraków, Nowy Sącz, Tarnów) uwzględniała fakt realizacji przez nie zarówno zadań gminnych, jak i powiatowych. Reasumując narzędzie wystosowane do gminnych i powiatowych jednostek pomocy społecznej (OPS, PCPR, MOPS), mimo rozbudowanej części wspólnej, posiadało trzy odrębne wersje.

Wykaz skrótów:

PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 - 2013
OPS	ośrodek pomocy społecznej
PCPR	powiatowe centrum pomocy rodzinie
MOPS	miejski ośrodek pomocy społecznej powiatu grodzkiego
JOPS	jednostka organizacyjna pomocy społecznej
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
POW	placówka opiekuńczo - wychowawcza
DPS	dom pomocy społecznej
OAD	ośrodek adopcyjno – opiekuńczy
PKPS	Polski Komitet Pomocy Społecznej
PEAD	Europejski Program Pomocy Żywnościowej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
KIS	Klub Integracji Społecznej

WNIOSKI

Wnioski płynące z II części „Bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej”, badania przeprowadzonego w roku 2008 wśród małopolskich ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie w zakresie realizacji dotychczasowych zadań pomocy społecznej są zbliżone do ubiegłorocznych i kształtują się następująco:

1. Zebrane w trakcie badania informacje uzasadniają konieczność wspierania kadr pomocy społecznej w realizacji programów celowych kierowanych do społeczności lokalnych poprzez zwiększenie zatrudnienia oraz promowanie nowoczesnych form pracy socjalnej.

Z badania wynika, iż w roku 2007 tylko część jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (najczęściej gminnych) realizuje programy celowe. Były one wdrażane w 58 ze 175 ankietowanych jednostek (tj. w 33%). Poziom ten jest porównywalny z rokiem 2006. Łącznie zrealizowano na terenie województwa małopolskiego 109 programów celowych, o 8 więcej niż w roku poprzednim.

Jednak większość programów opisanych przez ośrodki pomocy społecznej to nie własne inicjatywy, ale programy, w których gmina jest partnerem. Są to na ogół projekty rządowe, bądź przedsięwzięcia inicjowane przez urzędy pracy, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie lub organizacje pozarządowe. Z analizy wynika, iż 40% programów, które realizują lub w których uczestniczą gminne ośrodki pomocy społecznej dotyczy (tak jak w poprzednich latach) dożywiania osób potrzebujących takiej formy wsparcia (w tym dzieci). W zdecydowanej większości są one związane z rządowym Programem Wieloletnim „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”.

Podstawowe trudności przy wdrażaniu programów celowych to ograniczenia kadrowe i nadmierne obciążenie realizacją świadczeń obowiązkowych. Wskazywano również na ograniczenia finansowe nie pozwalające na tworzenie programów osłonowych przez ośrodki pomocy społecznej.

2. Systemowe uporządkowanie działań profilaktycznych w środowisku lokalnym ma na celu poprawę diagnozowania i przeciwdziałania problemom społecznym.

W 2007 r. w 84 gminach i we wszystkich trzech miastach na prawach powiatu województwa małopolskiego przygotowano gminny system profilaktyki i opieki nad dzieckiem, a w 72 został on zapisany w oficjalnym dokumencie. W porównaniu z rokiem 2006 jest o 13 więcej takich systemów oraz o 26 więcej tych, które są uporządkowane w oficjalnym dokumencie.

Opisywane w ankiecie działania gminne dowodzą, iż pod pojęciem systemu jednostki, tak jak w poprzednim badaniu, lokują bardzo różne działania świadczące o tym, że rozumienie idei zapisu ustawowego nie jest jednolite. W 2007 r. gminy najczęściej skupiały się co prawda już wokół współpracy z różnymi instytucjami celem stworzenia „siatki” specjalistów wspierających rodzinę. Ilość takich inicjatyw jest dużo większa niż w roku 2006. Mimo to, podobnie jak w latach ubiegłych, ciągle brakuje działań specyficznych dla danej gminy (a nie jedynie wynikających z realizacji Ustawy). Działania podejmowane przez gminy to w dalszym ciągu udzielanie pomocy finansowo – rzeczowej, tworzenie placówek dziennego wsparcia oraz organizacja zajęć pozalekcyjnych.

3. Nastąpiła znaczna poprawa w zakresie specjalistycznego poradnictwa (zwłaszcza prawnego) oferowanego przez powiaty. W roku 2007 już tylko dwa powiatowe centra pomocy rodzinie nie wywiązywały się ze świadczenia trzech rodzajów poradnictwa (prawnego, psychologicznego i rodzinnego) obligatoryjnie nałożonych przez Ustawodawcę. Jednak wsparcie dla mieszkańców w zakresie specjalistycznego poradnictwa na ich terenie jest zabezpieczane przez inne podmioty (poradnie psychologiczne i rodzinne). Natomiast 17 powiatów i trzy funkcjonujące w Małopolsce miasta na prawach powiatu oferowały swoim mieszkańcom wszystkie rodzaje specjalistycznego poradnictwa (podczas gdy w 2006 r. - trzy powiaty grodzkie i tylko 14 ziemskich).

Jednocześnie badania dowodzą, że niezbędne jest prowadzenie działań promujących zastępcze rodzicielstwo i prowadzenie rodzinnych domów dziecka celem zwiększenia liczby przeszkolonych kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, bądź prowadzenia rodzinnych domów dziecka.

W 2007 roku w województwie małopolskim (wyłączając te powiaty, które są objęte działaniami ośrodka adopcyjno – opiekuńczego) przeszkolono tylko 22 kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. Podczas, gdy w roku ubiegłym przeszkolono 29 kandydatów.

Sytuacja w zakresie szkolenia kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych przez powiaty jest, podobnie jak w ubiegłym roku, jeszcze trudniejsza. W 2007 roku nie została przeszkolona żadna osoba celem prowadzenia placówek rodzinnych.

4. Rozwijanie współpracy z organizacjami pozarządowymi ma na celu tworzenie klimatu sprzyjającego skutecznemu rozwiązywaniu najpoważniejszych problemów społecznych. Z badań wynika, iż zakres współpracy z III sektorem powinien zostać poszerzony i pogłębiony.

133 jednostki pomocy społecznej w województwie małopolskim współpracują z organizacjami pozarządowymi. Zdecydowanie lepsza sytuacja jest w tym zakresie w powiatach, zarówno ziemskich, jak i grodzkich, gdyż wszystkie te jednostki deklarują taką współpracę. Gorzej sytuacja przedstawia się w gminach, w których 111 z nich prowadzi taką współpracę. Jest to poziom zbliżony do ubiegłorocznego.

Natomiast tylko 49 JOPS zleca zadania organizacjom pozarządowym. Najczęściej polegają one na organizowaniu dożywiania, bądź prowadzeniu placówek opiekuńczo – wychowawczych. Inne rodzaje współpracy z organizacjami pozarządowymi to zlecenie świadczenia usług opiekuńczych oraz przygotowywanie pojedynczych inicjatyw.

Podstawowe trudności, na które napotykają JOPS we współpracy z organizacjami pozarządowymi, dotyczą nieznanomości przepisów prawnych przez przedstawicieli III sektora, nierzetelnego przygotowywania przez nich sprawozdań i informacji z realizowanych zadań oraz braku kadry odpowiedzialnej za sprawy administracyjne. Wskazywano ponadto na postawę roszczeniową organizacji pozarządowych i na niską ich aktywność (głównie w gminach).

5. Zebrane w trakcie badania informacje wskazują na potrzebę podnoszenia kwalifikacji pracowników socjalnych pomocy społecznej. Tym bardziej, iż badanie dowodzi, że pracownicy socjalni są zainteresowani podnoszeniem swoich kwalifikacji (w porównaniu z zeszłym rokiem liczba ta wzrasta) - 218 pracowników jest zainteresowanych specjalizacją I stopnia, a 260 specjalizacją II stopnia.

Mimo, że 250 pracowników socjalnych z jednostek organizacyjnych pomocy społecznej posiada specjalizację I stopnia, a 35 - specjalizację II stopnia (w porównaniu z rokiem 2006 widać wzrost tej liczby) ciągle jednak większość z nich nie posiada żadnej specjalizacji.

Potrzebna jest również oferta uzupełniania wykształcenia z organizacji pomocy społecznej dla kierownictwa jednostek pomocy społecznej, gdyż ciągle w 14 placówkach brakuje szefów posiadających takie kwalifikacje. Z badania wynika również, że 49 jednostek pomocy społecznej jest zainteresowanych takimi szkoleniami dla swoich pracowników (łącznie 77 osób).

6. Oferowane szkolenia skierowane do pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej mają służyć podnoszeniu jakości świadczonych usług. Prawie wszystkie badane ośrodki pomocy społecznej uczestniczą w różnorodnych szkoleniach – najczęściej w tych organizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie (171 JOPS) oraz Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji (MISTIA) (141 JOPS). Ośrodki pomocy społecznej wskazują na dalsze potrzeby szkoleniowe. W ciągu roku dzielącego poprzedni „bilans potrzeb” od aktualnej analizy, nie zmienił się istotnie zakres preferencji kadr pomocy społecznej w Małopolsce dotyczący tematyki najbardziej potrzebnych szkoleń w zakresie realizowanych zadań bieżących. Zanotowano ciągle zainteresowanie szefów jednostek tematyką z zakresu szybko zmieniającego się prawa i jego interpretacji. Natomiast pracownicy socjalni zgłaszali głównie potrzeby szkoleniowe z zakresu poprawy i poszerzenia ich wiedzy praktycznej.

PROGRAMY CELOWE

Programy celowe są kierowane do grup społecznych pozostających w kręgu zainteresowania pomocy społecznej. Składają się na nie programy osłonowe wynikające z rozpoznanych lokalnych potrzeb, powiatowe programy pomocy dziecku i rodzinie, a także wdrażane programy rządowe oraz wszystkie te projekty, których koordynatorem czy liderem jest inny podmiot, a ośrodek lub centrum bierze w nich udział.

W 2007 roku programy celowe realizowane były w 58 ze 175 ankietowanych jednostek tj. w 33,1% i poziom ten jest porównywalny z rokiem 2006¹. Łącznie w województwie małopolskim jednostki pomocy społecznej wdrażały 109 programów, a więc o 8 więcej niż w roku poprzednim. Programy celowe wdraża obecnie 29,7% gminnych ośrodków pomocy społecznej (44 ze 128 ankietowanych – poprzednio 25 ze 158 uczestniczących w bilansie); 63,2% powiatowych centrów pomocy rodzinie (12 z 19 PCPR – poprzednio 11 z 19) oraz dwa z trzech miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich (podobnie jak w ubiegłym roku). Liczbę tę tworzą wszelkie inicjatywy, które można określić mianem programu, niezależnie od zasięgu, wielkości budżetu, inicjatora działania czy innych cech.

Statystycznie na jeden małopolski ośrodek pomocy społecznej² przypada 0,5 programu (od 0 do 9). Powiatowe centra pomocy rodzinie realizują przeciętnie 1 program (od 0 do 5), a MOPS powiatów grodzkich 3,7 programów celowych (0, 3 oraz 8 programów). W zgromadzonym materiale zebrano opisy 72 programy gminnych, 25 programów wdrażanych przez powiaty ziemskie i 12 programów prowadzonych przez powiaty grodzkie.

---

¹ W 2006 r. programy celowe były realizowane także w 58 jednostkach, ze 180 ankietowanych

² Spośród tych ośrodków pomocy społecznej, które wzięły udział w bilansie, tj. 154.

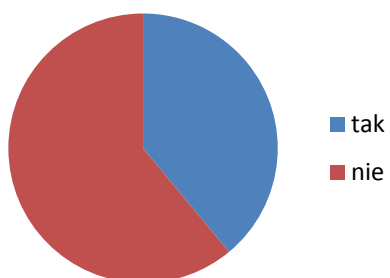
Realizacja programów celowych w JOPS

2006

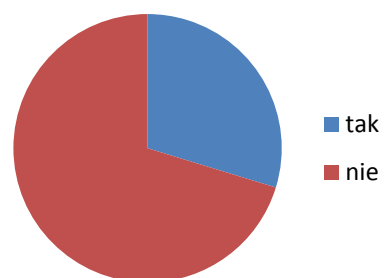
2007

OPS

Wykres 1.

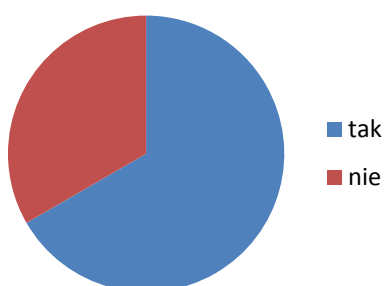

Wykres 2.

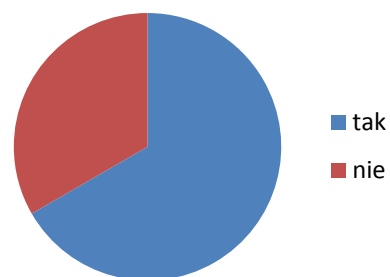

MOPS

Wykres 3.

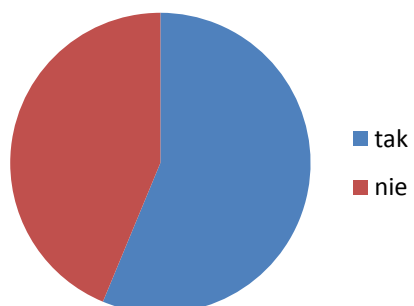

Wykres 4.

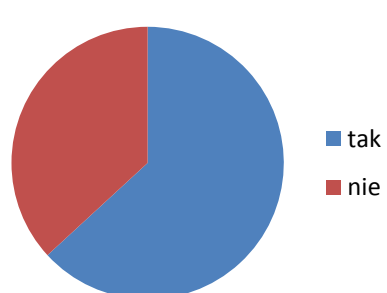

PCPR

Wykres 5.

Wykres 6.

Tabela 1. Realizacja programów celowych w JOPS

typ jednostki	czy gmina/powiat realizował w 2007 r. programy celowe?	liczba jednostek	%
OPS	tak	44	29,7%
	nie	104	70,3%
	Ogółem	148**	100,0%
MOPS	tak	2	66,7%
	nie	1	33,3%
	Ogółem	3	100,0%
PCPR*	tak	12	63,2%
	nie	7	36,8%
	Ogółem	19	100,0%

* programy celowe w przypadku powiatów rozumiane są tu łącznie jako programy pomocy dziecku i rodzinie oraz programy osłonowe wynikające z rozeznaczonych potrzeb powiatu

** 6 systemowych braków danych

Analiza opisów programów wykazanych przez małopolskie jednostki pomocy społecznej w nadesłanych do ROPS w ankietach dostarcza nam informacji o ich charakterze, adresatach działań, budżetach, współrealizatorach i innych istotnych dla nich zmiennych.

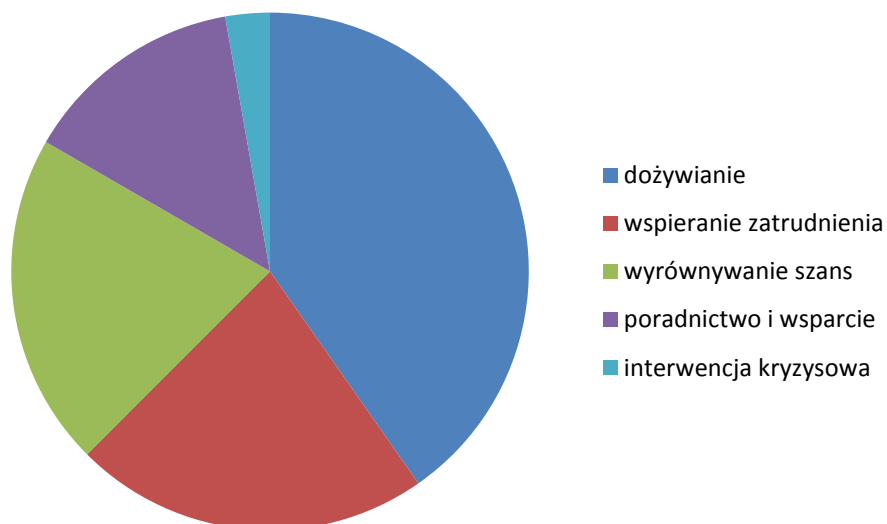
Tabela 2. Charakter programów celowych w OPS

charakter programu	liczba programów	%
dożywianie	29	40,3%
wspieranie zatrudnienia	16	22,2%
wyrównywanie szans	15	20,8%
poradnictwo i wsparcie	10	13,9%
interwencja kryzysowa	2	2,8%
Ogółem	72	100,0%

Podobnie jak w roku 2006 większość programów prowadzonych lub współrealizowanych przez gminne ośrodki pomocy społecznej dotyczy dożywiania osób potrzebujących takiej formy wsparcia, w tym dzieci (29 programów). W mniejszym stopniu realizowano działania z zakresu „wspierania zatrudnienia” (w 2007 r. 16 programów, w 2006 r. - 12) i „wyrównywania szans” (obecnie 15 programów, poprzednio - 12). W roku poprzednim gminy wykazały znacznie mniej programów z zakresu „poradnictwo i wsparcie” (aktualnie 10 programów,

poprzednio - 3). Natomiast mniej programów niż w tamtym roku dotyczyło „interwencji kryzysowej” (w tegorocznym bilansie opisano 2 programy, poprzednio - 5).

Wykres 7. Charakter programów celowych w OPS

Ponad 40% programów opisanych przez gminy dotyczyło dożywiania, w tym większość programu wieloletniego "Pomoc państwa w zakresie dożywiania", (25 programów, tj. 34,7% wszystkich, a 86,2% w grupie „dożywianie”). Pozostałe inicjatywy zakwalifikowane na użytek tego opracowania do kategorii „dożywianie” dotyczyły pojedynczych inicjatyw: dożywianie dzieci w świetlicach czynnych w godzinach popołudniowych; prowadzenie jadłodajni; organizacja kolacji wigilijnej dla chorych, samotnych, bezdomnych; rozprowadzanie paczek świątecznych.

Kategoria programów „wspieranie zatrudnienia” (16 inicjatyw) to głównie programy realizowane we współpracy z urzędami pracy, które często je współfinansowały. Były to: prace społecznie użyteczne, roboty publiczne, pogram „Bezpieczny Wał”, program „Konserwator”- prowadzone w ramach gminnych programów reintegracji społecznej i zawodowej. Pozostałe inicjatywy z tej grupy to: program „I ty możesz być aktywna zawodowo”, którego beneficjentami są kobiety długotrwale bezrobotne, program „Wzmocnienie roli klubów integracji społecznej, jako instytucjonalnych aktywnych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu” zrealizowany w ramach konkursu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, mającego na celu finansowe wsparcie powstania i funkcjonowania KIS, utworzenie i funkcjonowanie Gminnego Centrum Informacji.

Pod pojęciem programów zgrupowanych w kategorię „wyrównywanie szans” (15 inicjatyw) umieszczono indywidualny program wychodzenia z bezdomności, organizację wypoczynku letniego dla dzieci z ubogich rodzin (kolonie, półkolonie), program aktywizacji osób niepełnosprawnych „Uczeń na wsi”, gminny program na rzecz osób niepełnosprawnych oraz samorządowy program na rzecz osób niepełnosprawnych, program na rzecz społeczności romskiej.

Do programów „poradnictwa i wsparcia” (10) zliczono gminny program rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, program rozwiązywania problemów społecznych, zaopatrzenie w leki i opał. Natomiast programy z kategorii „interwencja kryzysowa” (2 gminne programy) dotyczą przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Źródła finansowania programów, w których uczestniczą gminy, zależą od rodzajów programów. Głównymi źródłami finansowania opisywanych programów był w 2007 r. (tak jak w roku 2006) budżet państwa i środki własne gmin.

Udział środków budżetu państwa zanotowano w 40 z 72 programów, tj. w 55,6%. Jest to zrozumiałe, ponieważ w grupie programów gminnych najwięcej jest inicjatyw rządowych - przede wszystkim Programów Wieloletnich „Pomoc Państwa w Zakresie Dożywiania”.

W roku 2007 zanotowano także 3 inicjatywy z zaangażowaniem środków unijnych, 7 programów z zaangażowaniem środków przekazanych przez urzędy pracy oraz 3 finansowane ze środków PFRON.

Z kolei 59 programów zostało zrealizowanych z udziałem środków finansowych gmin, w tym wszystkie te, które wymagały ich wkładu własnego, czyli opisane powyżej programy rządowe, programy współfinansowane przez urzędy pracy oraz programy unijne. Programów realizowanych wyłącznie ze środków własnych gmin było w analizowanej grupie kilkanaście.

Wysokość środków, którymi w 2007 roku dysponowały gminy na wdrażanie omawianych form pomocy to przeciętnie blisko 160 tysięcy złotych na jeden program (uwzględniając tylko te jednostki, które podały wysokość wkładu własnego, tj. 51). Wielkości te są porównywalnie z zeszłym rokiem, kiedy na jeden program przeciętnie przypadła 164 tysiące PLN. W analizowanych budżetach największy z programów dysponował budżetem w wysokości blisko 1 100 000 PLN (w 2006 roku: 1 600 000 PLN), najmniejszy 744 PLN (w 2006 roku: około 2 500 PLN).

Do programów o największych budżetach w roku 2007 należały działania z obszaru „dożywianie” – w sumie 6 117 379 PLN (średnio 218 478 PLN). Drugą grupę programów, pod względem średniej wysokości środków przeznaczonych na ich realizację, tworzyły programy „poradnictwo i wsparcie” – przeciętny budżet: 144 429 PLN (najmniejszy 4 900 PLN, a największy 810 000 PLN). Na programy z zakresu „wyrównywania szans” wykorzystywano średnio budżet 44 340 PLN, a na „wspieranie zatrudniania” - 35 605 PLN. Najmniejszy przeciętny budżet miały programy z zakresu „interwencji kryzysowej” – 17 076 PLN. Trzeba zaznaczyć, że te ostatnie programy są finansowane jedynie ze środków gminy.

W porównaniu z rokiem 2006 nastąpiła pewna zmiana. Rok temu największe budżety miały programy z zakresu „wspieranie zatrudnienia” – przeciętnie 312 000 PLN (obecnie programy z tego zakresu znalazły się na drugim miejscu). Drugą grupę programów, pod względem średniej wysokości środków przeznaczonych na ich realizację, tworzyły programy z obszaru „dożywiania” – przeciętny budżet: 168 000 PLN, które w 2007 roku znalazły się na I miejscu.

Generalnie ilość beneficjentów poszczególnych programów koreluje z wielkością budżetów. Najliczniejszą grupę beneficjentów miały w 2007 roku programy z obszaru „dożywianie” (14 468 osób) oraz projekty z zakresu „poradnictwa i wsparcia” - 3 424 osób. Najmniejszą liczbę beneficjentów (również najmniejszy budżet) mają programy z zakresu „interwencji kryzysowej”.

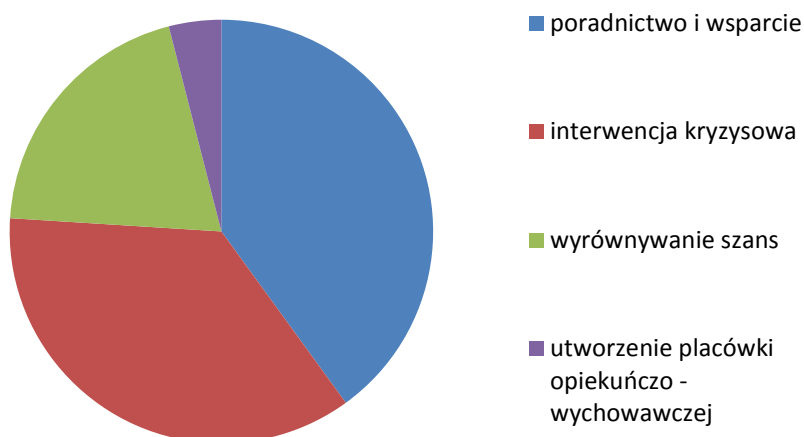
Najliczniejszą grupę instytucjonalnych współpracowników gmin w realizacji programów celowych ośrodków pomocy społecznej stanowią inne jednostki pomocy społecznej, jednostki spoza pomocy społecznej (urzędy pracy, szkoły) oraz organizacje pozarządowe.

W roku 2007 powiaty ziemskie prowadziły 25 programów celowych. Najczęściej dotyczyły one (10 programów) obszaru szeroko rozumianego „poradnictwa i wsparcia” osób i rodzin (w 2006 r. było także 10, ale z 17 opisanych przez powiaty inicjatyw).

Tabela 3. Charakter programów celowych w PCPR

charakter programu	liczba programów	%
poradnictwo i wsparcie	10	40,0%
interwencja kryzysowa	9	36,0%
wyrównywanie szans	5	20,0%
utworzenie placówki opiekuńczo - wychowawczej	1	4,0%
Ogółem	25	100,0%

Wykres 8. Charakter programów celowych w PCPR

Kategorię „poradnictwo i wsparcie” tworzą programy: „Różne wyzwania, te same potrzeby” (tworzenie warsztatów psychoedukacyjnych dla dzieci i młodzieży, tworzenie grup socjoterapeutycznych), wsparcie rodzin wieloprotblemowych, grupy wsparcia dla rodzin zastępczych, stworzenie zaplecza niespokrewnionych rodzin zastępczych, obejmowanie opieką dzieci wymagających wsparcia społecznego, praca z rodziną naturalną na rzecz powrotu dzieci do środowiska, budowanie sieciowego podejścia do problemów rodzin z dziećmi.

W grupie programów z zakresu „interwencji kryzysowej” (9 inicjatyw powiatowych) umieszczono: inicjatywę „Nie będę ofiarą”, program korekcyjno – edukacyjny dla sprawców przemocy oraz trzy programy koordynowane przez ROPS „Przeciw Przemocy”.

W kategorii programów mających na celu „wyrównywanie szans” (5 programów) znalazły się: „Wyrównywanie różnic między regionami”, „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości Romów”, „Ośrodki Informacji dla Osób Niepełnosprawnych” oraz dwa programy na rzecz osób niepełnosprawnych, które tworzą różnokierunkowe działania dla tej grupy.

Średni budżet tych programów wyniósł ponad 264 000 PLN (w 2006 roku: 118 000 PLN). Rozpiętość wysokości budżetów – tak jak przed rokiem – była znaczna, bo od 6 500 PLN do aż 3 700 000 PLN³. W 10 z 25 programów

³ Przy opisie 9 programów nie zaznaczono wysokości budżetu, stąd też powyższe dane nie są kompletne i wyczerpujące.

realizowanych w powiatach zaangażowane były środki centralne, a w 10 środki własne. 4 programy wykorzystywały środki PFRON.

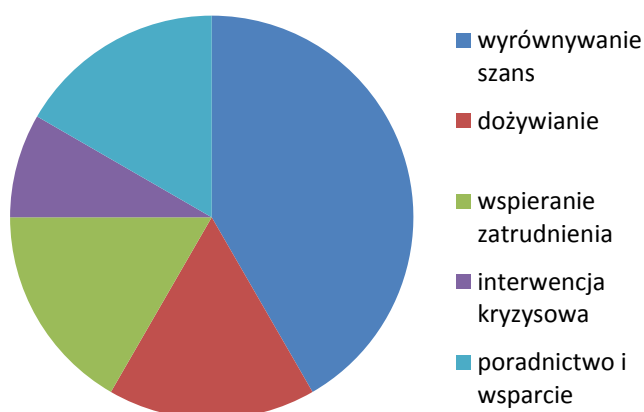
Pod względem liczby uczestników największymi programami są te z obszaru „poradnictwa i wsparcia” – łącznie skorzystało z nich 768 osób i 35 rodzin. Powiaty przy realizacji opisywanych programów współpracowały średnio z trzema partnerami, najczęściej z różnymi jednostkami pomocy społecznej oraz z podmiotami nienależącymi do sektora pomocy społecznej i organizacjami pozarządowymi.

Programy celowe prowadzone są przez dwa (z trzech funkcjonujących w Małopolsce) miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich. Najliczniejszą grupę stanowią programy z zakresu „wyrównywania szans” – 4 z opisanych 12 programów miejskich (w 2006 r. było 6 tego rodzaju programów).

Tabela 4. Charakter programów celowych w MOPS

charakter programu	liczba programów	%
wyrównywanie szans	4	33,3%
poradnictwo i wsparcie	3	25,0%
dożywianie	2	16,7%
wspieranie zatrudnienia	2	16,7%
interwencja kryzysowa	1	8,3%
Ogółem	12	100,0%

Wykres 9. Charakter programów celowych w MOPS

Na programy „wyrównywania szans” realizowane przez MOPS składają się cztery programy adresowane do Romów: rządowy program „Blżej, Razem” o charakterze edukacyjnym; program zdrowotny – dofinansowanie leków i środków higienicznych osobom pochodzenia romskiego, wypoczynek letni dla dzieci i młodzieży oraz „wyprawka szkolna”.

Z zakresu „poradnictwa i wsparcia” prowadzone są trzy programy: „Streetwork – skuteczny kontakt z klientem” (skierowane do bezdomnych i młodzieży); „Akcja Zima” (pomoc bezdomnym) oraz Akcja Pomocy Osobom Żebrzącym.

Kategoria „dożywianie” to dwa programy rządowe: „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”. Programy z grupy „wspieranie zatrudnienia” to dwa projekty: „Krakowska Inicjatywa na rzecz Gospodarki Społecznej – COGITO” (finansowany w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL) oraz program reintegracji zawodowej i społecznej osób bezrobotnych i ich rodzin prowadzony przez krakowski MOPS.

Wysokość nakładów na realizację programów celowych MOPS-ów była różna – od 0 zł na interwencje w środowisku bezdomnych nocujących na terenach kolejowych oraz w pomieszczeniach niemieszkalnych „Akcja Zima”, czy rozeznanie środowiska osób żebrzących na terenie Miasta Krakowa do ponad 14 milionów złotych wydatkowanych na rządowy program dożywiania (również w Krakowie).

Powiaty grodzkie wydały na programy dożywiania łącznie blisko 16 milionów złotych. Sumaryczny budżet programów z zakresu „wspierania zatrudnienia” wyniósł niecałe 9 mln zł (tu MOPS-y były tylko partnerami), a z zakresu „wyrównywania szans” prawie 175 tysięcy zł. Programami o najwyższych budżetach średnich były te z grupy „dożywianie”, na co wskazała już łączna suma środków, którymi dysponowały. Stosownie do rodzajów opisanych powyżej inicjatyw rozkładały się źródła ich finansowania. Były to, w zasadzie po równo, środki własne, środki pochodzące z budżetu państwa i środki unijne.

Miejskie ośrodki powiatów grodzkich współpracują przy realizacji programów celowych z Policją, Strażą Miejską, Strażą Ochrony Kolei oraz z organizacjami pozarządowymi.

Wnioski wypływające z analizy materiału zgromadzonego w wyniku odpowiedzi gmin na pytania z działu „programy celowe” pokrywają się z tymi sformułowanymi w „Bilansie potrzeb w zakresie pomocy społecznej 2006/2007”. Gminy w większości nie prowadzą własnych programów. Są najczęściej partnerami programów rządowych, czasem programów innych jednostek. Zasadniczy trzon

programów gminnych stanowią rządowe programy dożywiania. Często gminy kwalifikują w kategorię odrębnego programu działania wydające się być pojedynczymi inicjatywami takie, jak: zaopatrzenie w opał, zaopatrzenie w leki, organizację kolacji wigilijnych, rozprowadzanie paczek żywnościowych, organizację kolonii dla dzieci i inne akcje.

Aktywność powiatów w kwestii tworzenia programów celowych trudno jednoznacznie określić. Z jednej strony na 19 powiatów w bilansie znalazło się 20 działań. Z drugiej jednak strony większość z nich wynika z realizacji zadań ustawowych – program działań na rzecz osób niepełnosprawnych, program pomocy dziecku i rodzinie, prowadzenie ośrodka interwencji kryzysowej, program korekcyjno – edukacyjny dla sprawców przemocy. Ponadto 2 powiaty wpisały program „Przeciw przemocy – budowanie lokalnych koalicji” koordynowany przez ROPS.

Sytuacja w powiatach grodzkich jest zbliżona do ubiegłorocznej. Wyraźnie też odróżnia się na tle pozostałych jednostek krakowski MOPS realizując najwięcej programów, będąc ich administratorem lub partnerem. Programy te najczęściej finansowane są ze środków unijnych. Podczas gdy we wszystkich pozostałych gminach, programów finansowanych ze środków unijnych było 3, a powiaty ziemskie w ogóle nie prowadziły, ani też nie uczestniczyły w żadnym takim działaniu.

Przygotowując niniejszy bilans spytaliśmy też jednostki pomocy społecznej o to, czy podejmowały w 2007 roku „inne zadania z zakresu pomocy społecznej wynikające z rozeznaczonych potrzeb”, czyli zadania niebędące programami celowymi i zadaniami określonymi wprost w Ustawie o pomocy społecznej. Podejmowanie takich działań deklaruje tylko 46 gmin (o 9 mniej niż w roku ubiegłym). Przeglądając odpowiedzi gmin na to pytanie w pierwszej kolejności daje się zauważyć, że kilkanaście z nich umieściło tu programy osłonowe i inne inicjatywy, które pozostałe gminy kwalifikowały jako programy celowe (pytano o nie wcześniej). 2 gminy wskazały na swój udział w Programie Wieloletnim „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, inne trzy - uczestnictwo w programie PEAD, 5 gmin wymieniło w tym miejscu prace społecznie użyteczne, zaliczane przez inne gminy do programów celowych. Pojedyncze gminy pisały o zbiórkach żywności i artykułów szkolnych, akcjach świątecznych i Mikołajkowych, prowadzeniu KIS, rehabilitacji dzieci niepełnosprawnych, organizowaniu środowiska osób starszych.

Aktywność powiatów w zakresie podejmowania nadprogramowych działań wynikających z rozeznaczonych potrzeb w zasadzie też była niewielka, chociaż 10 z nich

piślało, iż te działania podejmuje. Jeden z powiatów realizuje w placówce opiekuńczo – wychowawczej program „Moja przyszłość”. Dwa wskazały na pomoc pieniężną, a aż 6 z nich wspiera usamodzielnianie wychowanków placówek i rodzin zastępczych głównie poprzez tworzenie mieszkań chronionych. Dwie jednostki wskazały w tym miejscu na prowadzenie poradnictwa psychologicznego, prawnego i prowadzenie pomocy socjalnej, a jedna na wsparcie integracji niepełnosprawnych. Jak widać opisane obszary działalności we wszystkich przypadkach były inicjatywami realizującymi podstawowe zadania ustawowe. W odniesieniu do wcześniejszego bilansu sytuacja nie uległa zmianie.

W działaniach, które nie są określone Ustawą, a wynikają z rozeznaczonych potrzeb gminy, w grupie miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich ponownie wyróżnia się Kraków. Realizowane są: program pomocy wolontaryjnej dla osób starszych, samotnych i niepełnosprawnych; program pomocy wolontaryjnej dla dzieci; tworzenie i prowadzenie grup wsparcia, reintegracja społeczna klientów MOPS i ich rodzin, integracja za środowiskiem, praca socjalna „na ulicy” w środowisku osób małoletnich zagrożonych lub dotkniętych marginalizacją i demoralizacją. Inny MOPS wskazał na dyżury doradcy zawodowego, które w innym były klasyfikowane jako program celowy.

Wśród trudności, jakie pojawiły się przy opracowywaniu i realizacji programów osłonowych wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy ośrodki pomocy społecznej zdecydowanie (podobnie jak przed rokiem) wskazują na dwie bariery: zbyt małą liczbę pracowników nadmiernie obciążonych realizacją świadczeń obowiązkowych (wskazania 43 gmin) oraz brak środków na finansowanie tych działań (odpowiedzi 34 ośrodków). Ponadto gminy piszą o trudnościach z pozyskaniem partnerów i braku współpracy pomiędzy różnymi podmiotami, w tym 4 gminy skarżą się na nikłe zainteresowanie lokalnych władz takimi inicjatywami.

Pozostałe bariery na drodze do wdrażania programów osłonowych, wskazywane przez małopolskie ośrodki pomocy społecznej, związane są (tak jak przed rokiem, choć w mniejszym stopniu) z konkretnymi programami opisanymi powyżej, głównie z zakresu dożywiania. Wspomina się o braku zaplecza lokalowego, o braku możliwości wydawania gorących posiłków w szkołach, oraz o braku zainteresowania adresatów programu, np. niechęci do podejmowania zatrudnienia. Pojedyncze gminy (3 według uzyskanych badań) wymieniają nieprzygotowanie do tworzenia programów i brak związanej z tym oferty szkoleniowej.

Niemal identycznie opowiadały powiaty (13 z 19 wskazało na trudności). Podstawowym ograniczeniem w tym zakresie jest brak odpowiednio wykształconej kadry i środków na realizację programów. Tylko jeden powiat (w zeszłym roku aż 3) odpowiedział, iż na ich terenie nie ma potrzeby wdrażania programów celowych. Miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich (na to pytanie odpowiedziały dwa z trzech) wskazały na pojawiające się trudności kadrowe i lokalowe, a także uregulowania instytucjonalne ograniczające elastyczność podejmowanych działań.

GMINNY SYSTEM PROFILAKTYKI I OPIEKI NAD DZIECKIEM I RODZINĄ

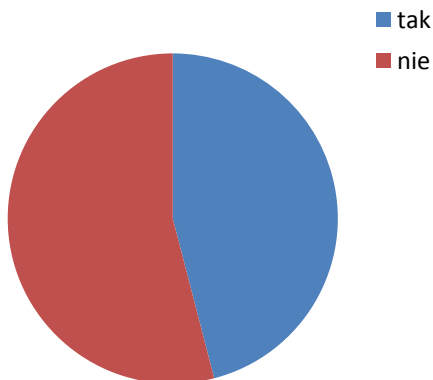
Zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej gminy powinny posiadać gminny system profilaktyki i opieki nad dzieckiem. Tymczasem w 2007 roku zadeklarowano istnienie tego systemu w 54% gmin województwa małopolskiego (84 jednostki z 154 badanych). Liczba ta zwiększyła się od poprzedniego badania, gdyż w 2006 r. system posiadały 71 gminy ze 158 badanych. Jednocześnie we wszystkich trzech małopolskich miastach na prawach powiatu tj. w Krakowie, Nowym Sączu i Tarnowie, funkcjonuje system profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną. Dwa z nich uporządkowały też planowane działania w formie oficjalnego dokumentu. Należy dodać, iż taka sytuacja trwa już od roku 2005. Z grupy pozostałych gmin, które budują system profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną 72 tj. 88,9% ujęło planowane działania w oficjalnym dokumencie. W porównaniu z rokiem 2006 liczba oficjalnych dokumentów jest większa o 26. Należy jednak zaznaczyć, że grupy analizowanych ośrodków pomocy społecznej w 2006 i 2007 roku nie pokrywają się, gdyż niektóre jednostki nie uczestniczyły w jednym lub drugim badaniu.

Organizacja gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną w OPS/MOPS

2006

Wykres 10.

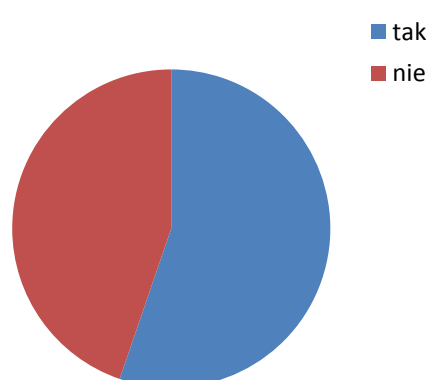
**Czy gmina ma system opieki
nad dzieckiem i rodziną?**

2007

Wykres 11.

**Czy gmina ma system opieki
nad dzieckiem i rodziną?**

Tabela 5. Organizacja gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną w OPS i MOPS

typ jednostki		liczba jednostek	%
OPS	Tak	84	55,3%
	Nie	68	44,7%
	Ogółem	152*	100,0%
MOPS	Tak	3	100,0%
	Nie	0	0,0%
	Ogółem	3	100,0%

*2-systemowe braki danych

Tabela 6. Zapis działań planowanych w ramach Systemu w oficjalnym dokumencie w OPS i MOPS

typ jednostki		liczba jednostek	%
OPS	Tak	72	88,9%
	Nie	9	11,1%
	Ogółem	81*	100,0%
MOPS	Tak	2	66,7%
	Nie	1	33,3%
	Ogółem	3	100,0%

*3-systemowe braki danych

Małopolskie gminy posiadające gminny system profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną zostały poproszone w ankiecie o opisanie działań podejmowanych w 2007 roku w ramach tego systemu. Analiza tych opisów pozwala twierdzić, iż pod pojęciem systemu gminy lokują bardzo różne działania, a rozumienie idei zapisu ustawowego nie jest jednolite. Odpowiedzi kilkunastu OPS były tak ogólne, iż trudno rozstrzygnąć, czy kryją się pod nimi rzeczywiste działania.

Grupując uzyskane w trakcie badania odpowiedzi można stwierdzić, iż w 2007 r. opisanych inicjatyw było znacznie więcej niż przed rokiem. Najczęstszym przykładem działań w ramach systemu jest współpraca z różnymi instytucjami działającymi na rzecz dziecka i rodziny celem stworzenia „siatki” specjalistów (41 OPS). Ilość takich inicjatyw jest dużo większa niż w roku 2006. Może to dowodzić skuteczności działań podejmowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie w zakresie tworzenia powiatowych koalicji.

Następnie – wg częstości wskazań – pisano o udzielaniu pomocy finansowo – rzeczowej (27 wskazań). Kolejną grupą działań są inicjatywy nakierowane na pracę z dzieckiem w placówkach wsparcia dziennego (25 OPS). Gminy wskazywały też na organizację zajęć pozalekcyjnych (22 wskazania). Tematyka prowadzonych zajęć

miała najczęściej za zadanie prowadzenie profilaktyki wśród dzieci i młodzieży. Gminy wspierały także prowadzenie zajęć o charakterze sportowym.

Równie często OPS w gminach do działań w ramach systemu zaliczały udzielanie specjalistycznego poradnictwa (22 jednostki). W ramach tej ogólnej kategorii działań zakwalifikowano zarówno konsultacje dla rodzin z problemem alkoholowym; wspieranie rodzin w problemach wychowawczych, jak i pomoc osobom bezrobotnym i niepełnosprawnym.

Tabela 7. Działania podjęte w ramach gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną w OPS

Typ jednostki	Rodzaj działania	Ilość
OPS	współpraca ze szkołami i innymi podmiotami w zakresie zabezpieczenia społecznego w tym z gminną komisją rozwiązywania problemów alkoholowych (budowa zespołu instytucji i osób pracujących na rzecz rodziny, jak kurator, policja, pedagodzy szkolni, pracownicy socjalni)	41
	udzielanie pomocy finansowo – rzeczowej (pomoc finansowa, pomoc rzeczowa, wypłata świadczeń rodzinnych i zaliczeń alimentacyjnych, zakup odzieży obuwia, książek i przyborów, itp.)	27
	tworzenie i prowadzenie placówek wsparcia dziennego (tworzenie, prowadzenie i modernizowanie świetlic środowiskowych i placówek dziennych, także mieszkań chronionych, itp.)	25
	organizowanie zajęć pozalekcyjnych (sport, turystyka i rekreacja, prowadzenie pozaszkolnych klubów sportowych, organizacja kółek zainteresowań, itp.)	22
	prowadzenie specjalistycznego poradnictwa (konsultacje dla rodzin z problemem alkoholowych oraz wspieranie rodzin w problemach wychowawczych, wsparcie psychologiczne dla bezrobotnych i niepełnosprawnych, itp.)	22
	dożywianie dzieci	18
	organizowanie i dofinansowanie wypoczynku letniego dla dzieci i młodzieży	14
	obejmowanie interwencja kryzysową (telefon interwencyjny, dyżury pracowników socjalnych, pomoc rodzinie w sytuacjach kryzysowych, itp.)	11
	praca socjalna z rodziną	11
	diagnostyka i monitoring sytuacji rodzin	5
	promocja zdrowia (promocja zdrowego trybu życia, badania profilaktyczne, itp.)	4
	pomoc ofiarom przemocy (interwencje domowe, pomoc rodzinie w sytuacji kryzysowych, itp.)	1

* gminy mogły wskazać jednocześnie kilka kierunków działań.

Gminne ośrodki pomocy społecznej do działań systemowych wyliczały także organizację dożywiania (18 wskazań), organizację wypoczynku letniego (14 OPS), świadczenie usług interwencji kryzysowej (11 jednostek) oraz praca socjalna z

rodziną (11 wskazań). Pojedyncze gminy podejmowały działania z zakresu diagnostyki i monitoringu sytuacji rodzin (5 OPS), promocji zdrowia (4 jednostek) oraz pomocy ofiarom przemocy (1 wskazanie). Kilka gmin z grupy tych, które odpowiedziały, że w gminie funkcjonuje system profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną nie wskazało w ankiecie działań podejmowanych w tym zakresie.

Tabela 8. Działania podjęte w ramach gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną w MOPS

Typ jednostki	Rodzaj działania	Ilość
MOPS	tworzenie i prowadzenie placówek wsparcia dziennego (prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych)	2
	organizowanie i dofinansowanie wypoczynku letniego dla dzieci i młodzieży	1
	prowadzenie specjalistycznego poradnictwa i terapii (prowadzenie terapii rodzinnych i indywidualnych, program korekcyjno – edukacyjny, itp.)	1
	obejmowanie interwencją kryzysową (prowadzenie Ośrodka interwencji Kryzysowej)	1
	pomoc ofiarom przemocy (prowadzenie Ośrodka dla Osób dotkniętych Przemocą)	1
	zapewnienie opieki dzieciom w rodzinach zastępczych i tworzenie mieszkań chronionych	1

* gminy mogły wskazać jednocześnie kilka kierunków działań.

MOPS-y grodzkie w ramach systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną podejmują działania o charakterze zbliżonym do gmin, choć odzwierciedlają także specyfikę zadań powiatu. Prowadzono placówki wsparcia dziennego, organizowano wypoczynek letni dla dzieci i młodzieży, prowadzono specjalistyczne poradnictwo specjalistyczne i działania z zakresu interwencji kryzysowej i pomocy ofiarom przemocy. Zapewniano również mieszkania chronione dla wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych.

Ograniczenia w tworzeniu gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną, o które zapytano małopolskie ośrodki pomocy społecznej zobowiązane do jego budowania⁴, w zasadzie nie odbiegają od tych wskazywanych w roku ubiegłym. Zdecydowanie najliczniejsza grupa odpowiedzi dotyczyła trudności we współpracy – braku zainteresowania ze strony samorządu oraz instytucji, które powinny system tworzyć; słabego przepływu informacji, braku zaangażowania,

⁴ W ankiecie poproszono o wskazanie barier niezależnie od tego na jakim etapie jest realizacja zadania dotyczącego budowania gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną.

rozproszenia i indywidualizacji działań (44 gminy). 26 gmin wskazuje na braki kadrowe, a 21 gmin problemy finansowe. Na podstawie uzyskanych wyników najrzadszym problemem są trudności lokalowe (6 gmin), co stanowi znaczny spadek w stosunku do roku ubiegłego (o 14 mniej). Opisane trudności dotyczą zarówno etapu tworzenia systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem, jak i jego wdrażania.

Miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich zapytane o bariery w tworzeniu gminnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną wymieniają te same trudności, co pozostałe gminy, tj.: braki lokalowe i kadrowe, ograniczone zasoby instytucjonalne i finansowe oraz charakterystyczne dla specyfiki działalności powiatu (głównie brak kandydatów do prowadzenia rodzinnych form opieki).

DZIAŁANIA NA RZECZ OSÓB MAJĄCYCH TRUDNOŚCI Z INTEGRACJĄ ZE ŚRODOWISKIEM

Pomoc na rzecz osób mających trudności z integracją ze środowiskiem w myśl Ustawy o pomocy społecznej obejmuje głównie młodzież opuszczającą placówki opiekuńczo - wychowawcze; domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie; rodziny zastępcze; schroniska dla nieletnich; zakłady poprawcze; specjalne ośrodki szkolno - wychowawcze lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze; osoby, które otrzymały status uchodźcy oraz osoby mające trudności przystosowawcze po opuszczeniu zakładu karnego.

Wszystkie MOPS powiatów grodzkich oraz większość powiatowych centrów pomocy rodzinie (12 z 19 PCPR) organizują pomoc dla osób mających trudności w integracji ze środowiskiem.

Tabela 9. Prowadzenie działań na rzecz osób mających trudności z integracją przez MOPS i PCPR

czy gmina/powiat prowadzi działania integracyjne?	MOPS		PCPR	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	3	100,0%	12	63,2%
nie	0	0,0%	7	36,8%
Ogółem	3	100,0%	19	100,0%

Pomoc świadczona przez powiaty (zarówno grodzkie jak i ziemskie) przybiera różne formy i w zdecydowanej większości dotyczy wsparcia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo - wychowawcze i rodziny zastępcze.

Najczęściej wymieniane jest tu organizowanie szeroko rozumianego poradnictwa (poradnictwo socjalne, psychologiczne, interwencja kryzysowa, praca socjalna), a także udzielanie pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych (najczęściej w formie mieszkań chronionych) oraz pomoc pieniężna na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki i na zagospodarowanie w formie rzeczowej. W pojedynczych przypadkach wskazywano na działania podjęte w celu pomocy osobom z zaburzeniami psychicznymi, repatriantom lub nie określano adresatów działań wymieniając pracę socjalną, poradnictwo, dostęp do pomocy medycznej omawianym grupom osób.

Miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich odpowiadały podobnie wskazując, iż podejmowane działania dotyczą głównie wychowanków placówek

opiekuńczo – wychowawczych i rodzin zastępczych. Wskazano też działania polegające na poradnictwie, pomocy rzeczowej i finansowej. Formy pomocy świadczonej wychowankom również były zbliżone do wymienianych przez PCPR, dodatkowo jeden z MOPS wskazał na prowadzenie grup wsparcia dla usamodzielnianej młodzieży.

Wymienione rodzaje pomocy osobom mającym trudności w integracji ze środowiskiem w większości przypadków to - podobnie jak przed rokiem - najczęściej jednokierunkowe działania, rzadko ujmowane wśród elementów kompleksowego wsparcia w ramach prowadzonych indywidualnych planów usamodzielnienia.

SPECJALISTYCZNE PORADNICTWO I ORGANIZACJA OPIEKI W RODZINACH ZASTĘPCZYCH

Do zadań własnych powiatów zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej należy prowadzenie specjalistycznego poradnictwa dla mieszkańców. Określone zostały trzy jego rodzaje - poradnictwo prawne, psychologiczne i rodzinne. Pomoc taka należy do świadczeń pomocy społecznej o charakterze niepieniężnym i przysługuje osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Celem oceny poziomu realizacji tego zadania w naszym województwie, powiatowym centrum pomocy rodzinie oraz miejskim ośrodkom pomocy społecznej miast na prawach powiatów zadano pytania dotyczące stanu organizacji świadczenia tego rodzaju usług.

Analiza zgromadzonych odpowiedzi pozwala stwierdzić, że poradnictwo prawne, polegające na udzielaniu informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego oraz ochrony praw lokatorów, prowadzone jest przez wszystkie powiatowe centra pomocy rodzinie. Poradnictwo psychologiczne, czyli działania, które w rozumieniu Ustawy mają być realizowane poprzez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii, prowadzone jest przez 17 z 19 powiatów. W pozostałych dwóch jest ono - w opinii PCPR - zapewniane przez inne podmioty funkcjonujące na tym terenie tzn. poradnię psychologiczno – pedagogiczną i poradnię rodzinną. Specjalistyczne poradnictwo rodzinne obejmuje szeroko rozumiane problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy wychowawcze w rodzinach naturalnych i zastępczych oraz problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną. W województwie małopolskim takie poradnictwo jest prowadzone przez 18 z 19 PCPR. W jednym powiecie takie usługi są świadczone przez inne podmioty.

Tabela 10. Organizacja specjalistycznego poradnictwa prawnego w PCPR i MOPS

Czy PCPR/MOPS prowadzi specjalistyczne poradnictwo prawne?	PCPR		MOPS	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	19	100,0%	3	100,0%
nie	0	0,0%	0	0,0%
nie, nie ma takie potrzeby	0	0,0%	0	0,0%
nie, inne podmioty zapewniają	0	0,0%	0	0,0%
Ogółem	19	100,0%	3	100,0%

Tabela 11. Organizacja specjalistycznego poradnictwa psychologicznego w PCPR i MOPS

Czy PCPR/MOPR prowadzi specjalistyczne poradnictwo psychologiczne?	PCPR		MOPS	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	17	89,5%	3	100%
nie	0	0,0 %	0	0,0%
nie, nie ma potrzeby	0	0,0%	0	0,0%
nie, inne podmioty zapewniają	2	10,5%	0	0,0%
Ogółem	19	100,0%	3	100%

Tabela 12. Organizacja specjalistycznego poradnictwa rodzinnego w PCPR i MOPS

Czy PCPR/MOPS prowadzi specjalistyczne poradnictwo rodzinne?	PCPR		MOPS	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	18	94,7%	3	100%
nie	0	0,0%	0	0,0%
nie, nie ma potrzeby	0	0,0%	0	0,0%
nie, inne podmioty zapewniają	1	5,3 %	0	0,0%
Ogółem	19	100,0%	3	100%

17 z 19 powiatów ziemskich świadczy wszystkie trzy wskazywane przez Ustawodawcę rodzaje specjalistycznego poradnictwa. Jeden powiat organizuje dwa jego rodzaje, nie zapewniając w powiecie poradnictwa psychologicznego. Inny z powiatów prowadzi tylko poradnictwo prawne, nie organizując rodzinnego i psychologicznego.

W odniesieniu do wcześniejszych lat widać znaczną poprawę w zakresie świadczenia poradnictwa prawnego: roku 2007 wszystkie PCPR prowadziły takie usługi, podczas gdy w roku 2006 brakowało ich w 4 z 19 powiatów, a w roku 2005 w 4 z 16 ankietowanych powiatów.

Tabela 13. Prowadzenie specjalistycznego poradnictwa przez PCPR

rodzaje poradnictwa prowadzonego przez PCPR	liczba PCPR	%
nie prowadzi żadnego	0	0,0%
prowadzi 1 rodzaj	1	5,3%
prowadzi 2 rodzaje	1	5,3%
prowadzi 3 rodzaje	17	89,4%
Ogółem	19	100,0%

Wszystkie trzy, określone Ustawą, rodzaje specjalistycznego poradnictwa: prawne, psychologiczne i rodzinne mają natomiast zapewnione mieszkańcy Krakowa, Tarnowa i Nowego Sącza, czyli powiatów grodzkich.

Tabela 14. Prowadzenie specjalistycznego poradnictwa przez MOPS

rodzaje poradnictwa prowadzonego przez MOPS	liczba MOPS	%
nie prowadzi żadnego	0	0,0%
prowadzi 1 rodzaj	0	0,0%
prowadzi 2 rodzaje	0	0,0%
prowadzi 3 rodzaje	3	100,0%
Ogółem	3	100,0%

Powiaty, na których terenie nie funkcjonuje ośrodek adopcyjno - opiekuńczy i które nie są objęte działalnością OAO spoza powiatu, poproszono o odpowiedź na pytanie o szkolenia kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych.⁵

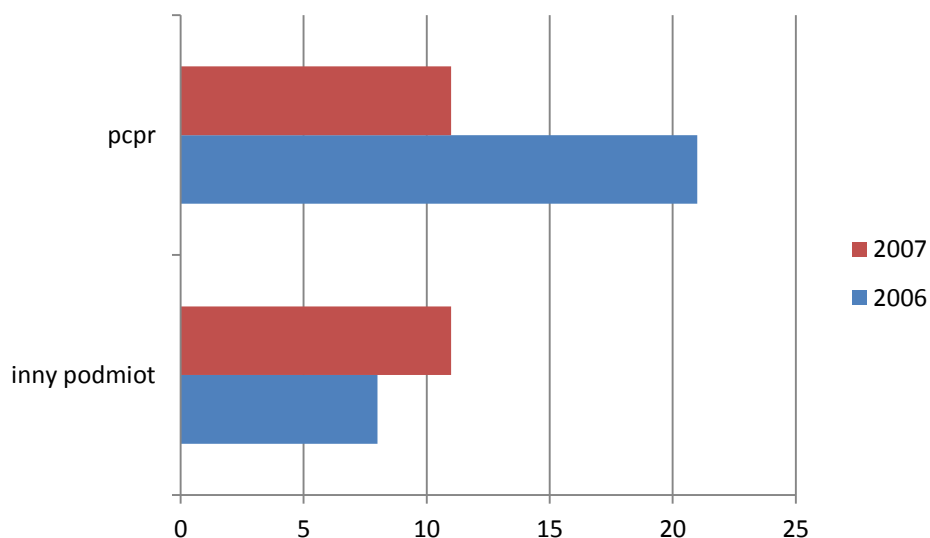
Z analizy wynika, że 11 powiatów nie jest objętych działalnością ośrodków adopcyjno – opiekuńczych, tak więc powiatowe centra pomocy rodzinie są zobowiązane do samodzielnego szkolenia kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej oraz do prowadzenia placówek rodzinnych. Z grupy tej w 2007 roku szkolenia kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zapewniono w 6 PCPR: dwa samodzielnie prowadziły takie szkolenia, a 4 zlecały je innym podmiotom. Łącznie w 2007 roku przeszkolono 22 kandydatów (11 przez PCPR i 11 przez inny podmiot), o 7 mniej niż w roku 2006.

Tabela 15. Szkolenie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej przez PCPR

szkolenie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej	liczba PCPR	%
nikt nie szkoli	5	26,3%
szkolenia prowadzi OAO	8	42,1%
szkolenia prowadzi PCPR	2	10,5%
szkolenia prowadzi inny podmiot	4	21,1%
Ogółem	19	100,0%

⁵ Zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej (art. 83 ust. 3), jeżeli na terenie powiatu nie działa ośrodek adopcyjno – opiekuńczy powiatowe centrum pomocy rodzinie, lub inny podmiot na jego zlecenie, jest zobowiązane do prowadzenie szkoleń kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych.

Wykres 12. Szkolenie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej przez PCPR

Tabela 16. Szkolenie kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych przez PCPR

szkolenie kandydatów do prowadzenia placówki rodzinnej	liczba PCPR	%
nikt nie szkoli	19	100,0%
szkolenia prowadzi OAO	0	0,0%
szkolenia prowadził PCPR	0	0,0%
Ogółem	19	100,0%

W roku 2007 żaden PCPR nie przeprowadzał szkolenia kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych, ani nie zlecał tego zadania innym podmiotom. W 2006 roku przeszkolono jednego kandydata.

WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI PRZY REALIZACJI ZADAŃ POMOCY SPOŁECZNEJ

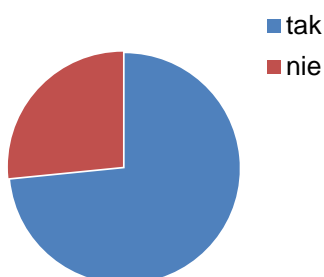
Małopolskie jednostki pomocy społecznej współpracują z organizacjami pozarządowymi w obszarze realizacji zadań ustawowych na poziomie zbliżonym do roku 2006 i to zarówno pod względem rozmiaru tej współpracy, przedmiotu współdziałania, jak i rodzajów zlecanych zadań.

Przytoczone poniżej dane pokazują, że wszystkie ankietowane jednostki z terenu powiatów (zarówno ziemskich jak i grodzkich) współdziałają przy realizacji zadań pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi lub innymi podmiotami określonymi w Ustawie. Nieco odmiennie sytuacja wygląda w gminach. Z grupy 149 gmin (które udzieliły odpowiedzi na to pytanie) z organizacjami pozarządowymi współdziałała 111 OPS, tj. 74,5% jednostek.

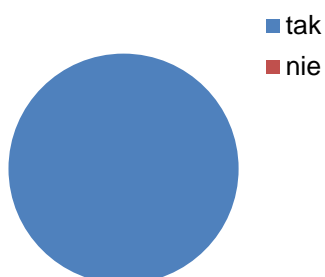
Współpraca z organizacjami pozarządowymi

2006

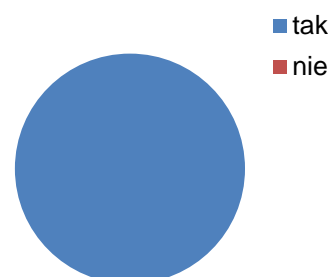
Wykres 13. OPS

Wykres 14. MOPS

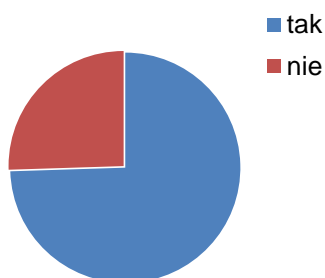

Wykres 15. PCPR

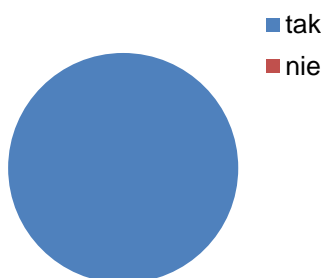

2007

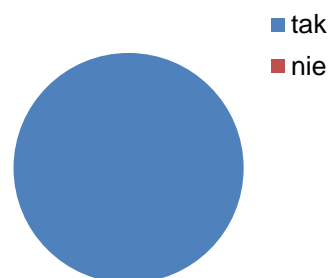
Wykres 16. OPS

Wykres 17. MOPS

Wykres 18. PCPR

Tabela 17. Współpraca z organizacjami pozarządowymi przy realizacji zadań pomocy społecznej przez jednostki pomocy społecznej

Czy gmina/powiat współpracuje z organizacjami pozarządowymi?	OPS		MOPS		PCPR	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	111	74,5%	3	100,0%	19	100,0%
nie	38	25,5%	0	0,0%	0	0,0%
Ogółem	149*	100,0%	3	100,0%	19	100,0%

*5 systemowych braków danych

W przypadku 14 z 19 powiatowych centrów pomocy rodzinie (73,7%) i wszystkich miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich współdziałanie to polega także na zleceniu tym podmiotom zadań do realizacji. Z grupy 111 ośrodków, które deklarują współpracę z organizacjami pozarządowymi przy realizacji gminnych zadań pomocy społecznej tylko 33 jednostki (29,7% z grupy jednostek współpracujących, podczas gdy 22,1% wszystkich OPS, które odpowiedziały na to pytanie tj. 149) zleciło im w 2007 roku jakiegokolwiek zadania do prowadzenia.

Przeciętnie na jedną gminę z grupy tych, które zadania zlecają, przypada 1,7 zlecenia.

Tabela 18. Zlecenie zadań z zakresy pomocy społecznej w jednostkach pomocy społecznej

Czy gmina/powiat zlecił zadania organizacjom pozarządowym?	OPS		MOPS		PCPR	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	33	29,7%	3	100,0%	14	73,7%
nie	78	70,2%	0	0,0%	5	26,3%
Ogółem	111*	100,0%	3	100,0%	19	100,0%

*wliczono tylko te OPS, które współpracują z organizacjami pozarządowymi

Niezmiennie od kilku lat, najczęściej zlecanym przez gminy rodzajem zadania z zakresu pomocy społecznej jest organizacja dożywiania: prowadzenie jadłodajni; dożywianie dzieci w szkołach; dożywianie osób ubogich, zagrożonych bezdomnością i bezdomnych, pomoc najuboższym w formie przydziału żywności (współpraca z Polskim Komitetem Pomocy Społecznej – PKPS, 12 OPS). 11 OPS zlecało prowadzenie różnego typu jednostek, przeważnie placówek opiekuńczo -

wychowawczych wsparcia dziennego (ognisko wychowawcze dla dzieci, świetlice socjoterapeutyczne, klub młodzieżowy, świetlice środowiskowe). 9 OPS zleca realizację usług opiekuńczych. Częściej niż w ubiegłym roku zlecano prowadzenie środowiskowych domów samopomocy (6 OPS), ponadto 3 gminne ośrodki pomocy społecznej zlecały III sektorowi rehabilitację i prowadzenie usług pielęgnacyjnych na rzecz niepełnosprawnych. 3 gminy zlecały prowadzenie działań na rzecz dzieci i młodzieży zagrożonych patologiami (organizacja czasu wolnego, rozwijanie zainteresowań).

Tabela 19. Rodzaj zadań zlecanych organizacjom pozarządowym przez OPS

rodzaj zadania	liczba jednostek
dożywianie	12
prowadzenie placówek opiekuńczo - wychowawczych wsparcia dziennego	11
świadczenie usług opiekuńczych	9
prowadzenie środowiskowych domów samopomocy	6
prowadzenie terapii i rehabilitacji osób niepełnosprawnych	3
pomoc dzieciom z rodzin zagrożonych patologiami	3
pomoc osobom starszym, prowadzenie klubów seniora	2
zapewnienie opieki i schronienia dla osób starszych, chorych i ofiar przemocy	1
ochrona i promocja zdrowia	1
zapewnianie schronienia osobom bezdomnym	1
pomoc rzeczowa	1
udzielania schronienia, pomoc psychologiczna i prawna	1
profilaktyka przeciwalkoholowa	1
inne	3

Poza 33 gminami, które w roku 2007 zleciły organizacjom pozarządowym zadania z zakresu pomocy społecznej 94 gminy współpracowały z organizacjami pozarządowymi w innej formie. Rodzaje tej współpracy w dużej mierze pokrywały się jednak z rodzajami zadań zlecanych. Najwięcej z nich - 39 wskazań - dotyczyło pomocy żywnościowej: współpraca z Caritas w rozprowadzaniu żywności; współpraca z PKPS – pomoc najuboższym w formie przydziału żywności; współfinansowanie Parafialnej Kuchni dla Ubogich; dystrybucja produktów pozyskanych z Banków Żywności czy programu PEAD; współorganizacja zbiórek żywności. 32 gminy wskazywały na współpracę z organizacjami ze swojego terenu polegającą na wsparciu prawnym i administracyjnym, użyczeniu pomieszczeń, wzajemnym informowaniu się o realizowanych zadaniach, dzieleniu się informacjami

(zebrania informacyjno - organizacyjne), współrealizacji programu profilaktycznego, wymianie doświadczeń, czy umożliwieniu dotarcia do osób potrzebującej określonej pomocy. 22 gminy uczestniczyły w organizacji różnego typu imprez charytatywnych (wigilia dla osób starszych i samotnych, „Mikołaj”, „Dzień dziecka”, „Piknik Rodzinny”, „Zachariaszada” - impreza sportowo – artystyczna). 10 gmin wspólnie z organizacjami społecznymi organizuje wypoczynek letni dla dzieci. Pozostałe gminy współpracują przy prowadzeniu świetlic socjoterapeutycznych – począwszy od kierowania tam dzieci, przez dofinansowanie ich działalności całościowo, bądź na konkretny cel np. pomoc przy odrabianiu lekcji. Jedna gmina wskazała także na współpracę z Chrześcijańskim Stowarzyszeniem Osób Niepełnosprawnych i Ich Rodzin i Przyjaciół „Ognisko” przy prowadzeniu Środowiskowego Domu Samopomocy.

Tabela 20. Rodzaje zadań zleczanych organizacjom pozarządowym przez MOPS

rodzaj zadania	liczba jednostek
świadczenie usług opiekuńczych	2
prowadzenie poradnictwa specjalistycznego i terapii	2
prowadzenie grup wsparcia	2
dożywanie	2
organizowanie kompleksowej pomocy dla ofiar przemocy	2
prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych	1
prowadzenie schroniska dla osób bezdomnych	1
prowadzenie ośrodka wsparcia dla osób bezdomnych	1
prowadzenie ośrodka wsparcia dla osób starszych	1
prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z zaburzeniami psychicznymi	1
prowadzenie mieszkań chronionych dla bezdomnych	1
prowadzenie mieszkań chronionych dla usamodzielnionych wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych	1
prowadzenie domów pomocy społecznej	1
prowadzenie ośrodka adopcyjno – opiekuńczego	1
prowadzenie pracy socjalnej na ulicy	1
organizowanie zabaw świąteczno - choinkowych dla dzieci	1
prowadzenie łaźni dla osób bezdomnych	1
prowadzenie noclegowni dla osób bezdomnych	1

Wszystkie trzy miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich zlecają zadania organizacjom pozarządowym. Najczęstszym typem zlecenia jest prowadzenie jednostek organizacyjnych: placówek opiekuńczo - wychowawczych (w tym przypadku różnego typu), domów pomocy społecznej, środowiskowego domu samopomocy, schroniska, noclegowni, łaźni, ośrodka adopcyjno – opiekuńczego,

mieszkań chronionych. Dwa MOPS-y zlecają realizację usług opiekuńczych „podmiotom uprawnionym” – zarówno w wymiarze podstawowym jak i specjalistycznym, podobnie jak dwa zlecają organizowanie szeroko rozumianego poradnictwa i terapii rodzin oraz organizowanie kompleksowej pomocy dla ofiar przemocy. Również dwa MOPS-y zlecają zadania z zakresu prowadzenia dożywiania.

Grodzkie jednostki zlecają średnio 7,7 zadań organizacjom pozarządowym, podobnie jak w roku 2006.

Katalog zadań zleczanych przez powiatowe centra pomocy rodzinie wygląda podobnie jak w przypadku gmin i powiatów grodzkich. Również tutaj prowadzenie jednostek pomocowych różnego typu pojawiało się najczęściej – 16 z 19 powiatów wykazało taki typ zlecenia. Przedstawicielom III sektora powierzano: prowadzenie domów pomocy społecznej (8 PCPR), placówek opiekuńczo - wychowawczych (2 PCPR), środowiskowych domów samopomocy (2 PCPR), prowadzenie domów dziecka (2 PCPR) oraz warsztatu terapii zajęciowej i dziennego ośrodka wsparcia (po 1 PCPR). Ponadto zlecono świadczenie usług specjalistycznych (3 PCPR) oraz interwencji kryzysowej (również 2 PCPR).

Przeciętnie na jeden powiat przypadało w 2007 roku 0,8 zlecenia. Należy zaznaczyć, iż corocznie w zakresie ilości zleczanych usług przez PCPR obserwujemy spadek prawie o połowę (w roku 2006 - 1,3 w roku 2005 - 2,6).

Tabela 21. Rodzaje zadań zleczonych organizacjom pozarządowym przez PCPR

rodzaj zadania	liczba jednostek
prowadzenie domów pomocy społecznej	8
świadczenie usług specjalistycznych	3
prowadzenie placówek opiekuńczo - wychowawczych	2
prowadzenie środowiskowego domu samopomocy	2
świadczenie usług interwencji kryzysowej	2
prowadzenie domu dziecka/ Rodzinnego Domu Dziecka	2
prowadzenie warsztatu terapii zajęciowej	1
organizowanie specjalistycznego poradnictwa	1
stowarzyszenie abstynentów	1
kampania społeczna	1
prowadzenie dziennego ośrodka wsparcia	1

Próbując dopełnić obraz współpracy ankietowanych jednostek pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami określonymi

w Ustawie tj. Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi, w ankiecie umieszczono pytania o inne niż zlecenia i nieformalne współdziałanie, formy współpracy z III sektorem. Pytania te dotyczyły możliwości współdziałania wynikających z Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie tj. możliwości tworzenia wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym, złożonych z przedstawicieli organizacji pozarządowych i administracji publicznej oraz o tworzenie rocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Po analizie odpowiedzi na w/w pytania okazuje się, że tylko w 8 gminach ze 154 ankietowanych, (prawie 5,2%, a 7% z grupy tych, które wspominały o jakimkolwiek współdziałaniu z organizacjami) funkcjonują wspólne zespoły, których celem jest doradztwo i inicjowanie zadań w zakresie pomocy społecznej. Łącznie w gminach w 2007 r. istniało 10 takich zespołów.

Przykłady funkcjonowania takich zespołów można znaleźć w 7 (36,8%), z 19 powiatów ziemskich (poprzednio 8 powiatów pisało o istnieniu na ich terenie interesujących nas zespołów) oraz w dwóch z trzech MOPS powiatów grodzkich.

Bliższy wgląd w nazwy tych gremiów i zakres ich działalności (przedmiot kolejnego pytania ankiety) pozwala stwierdzić, iż w rzeczywistości jednak liczba wspólnych zespołów wskazanych przez JOPS (tak jak w roku ubiegłym) jest jeszcze mniejsza.

Tabela 22. Wspólne zespoły o charakterze inicjatywno – doradczym

jednostka	czy na terenie gminy/ powiatu funkcjonują wspólne zespoły?	liczba jednostek	%
OPS	Tak	8	7,0%
	Nie	106	93,0%
	Ogółem	114	100,0%
MOPS	Tak	2	66,7%
	Nie	1	33,3%
	Ogółem	3	100,0%
PCPR	Tak	7	36,8%
	Nie	12	63,2%
	Ogółem	19	100,0%

Z grupy zgłoszonych 10 zespołów funkcjonujących w małopolskich gminach 2 mają na celu przygotowanie gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych. 3 zespoły określone w bilansie przez gminy to stowarzyszenia mające na celu działania z obszaru integracji społecznej (w tym prowadzenie środowiskowego domu

samopomocy, świetlicy socjoterapeutycznej), 2 zespoły działają w obszarze interwencji kryzysowej (jeden to lokalna koalicja przeciw przemocy domowej - podstawowe ogniwo programu „Przeciw Przemocy” wdrażanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie). Koalicje te trudno zakwalifikować do grupy interesujących nas inicjatyw – są powołane do intensyfikowania działań na rzecz określonego problemu, a rola organizacji pozarządowych w ich działalności jest ograniczona. Według danych z bilansu w gminach województwa małopolskiego działają 2 „zespoły konsultacyjne” mające opiniować podejmowane inicjatywy i uchwały oraz 1 zespół - Młodzieżowa Rada Gminy, która ma charakter doradczy w sprawach dzieci i młodzieży. Wydaje się, że tylko te trzy ostatnie, powołane do koordynacji wspólnego działania administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi są praktyczną realizacją idei Ustawodawcy.

Tabela 23. Charakter wspólnych zespołów inicjatywno – doradczych w JOPS

jednostka	rodzaj zespołu	ilość
OPS	Stowarzyszenia	3
	Zespół konsultacyjny	2
	Zespoły ds. tworzenia gminnej strategii	2
	Koalicja „Przeciw przemocy”	1
	Młodzieżowa Rada Gminy	1
	Interdyscyplinarny Zespół Zadaniowy (interwencje i pomoc dziecku)	1
MOPS	Powiatowa społeczna rada ds. osób niepełnosprawnych	1
	Koalicja „Przeciw przemocy”	1
	Wolontariat	1
PCPR	Powiatowa społeczna rada ds. osób niepełnosprawnych	6
	Komisja ds. opiniowania wniosków o dofinansowanie ze środków PFRON	2
	Komisja ds. opiniowania wniosków podmiotów na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej	1
	Społeczna komisja ds. likwidacji barier architektonicznych	1
	Zespół ds. opiniowania wniosków o dofinansowanie utworzenia i działalności WTZ	1
	Koalicja „Przeciw przemocy”	1
	Prowadzenie domu pomocy społecznej	1
	Prowadzenie ośrodka interwencji kryzysowej	1
	Prowadzenie placówki opiekuńczo - wychowawczej	1
	Komisja konsultacyjna działalności pożytku publicznego	1

W powiatach ziemskich wskazano działania 16 zespołów inicjatywno – doradczych, a w powiatach grodzkich 3. Ich charakter w nieco większym stopniu można zakwalifikować jako odpowiadający założeniom Ustawy, ale wśród nich również znalazły się koalicje programu „Przeciw przemocy”.

W myśl Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego ma obowiązek uchwalania rocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi i z podmiotami, o których mowa w Ustawie. By ocenić stopień realizacji tego zadania w gminach i powiatach Małopolski oraz zbadać rolę zadań z zakresu pomocy społecznej w tych dokumentach, zapytano wszystkie ankietowane jednostki o sytuację w tej kwestii na ich terenie.

Roczne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi na rok 2008 opracowano w prawie 42% małopolskich gmin (63 ze 154 ankietowanych), ponad 72% powiatach ziemskich (13 z 19 ankietowanych) oraz wszystkich powiatach grodzkich. 29 ośrodków pomocy (19%) i jeden PCPR nie wie, czy powstał omawiany dokument.

Tabela 24. Posiadanie programów współpracy z organizacjami pozarządowymi ma rok 2008

jednostka	czy powiat / gmina posiada program współpracy z organizacjami pozarządowymi na rok 2008?	liczba jednostek	%
OPS	tak	63	41,7%
	nie	59	39,1%
	nie wiem	29	19,2%
	Ogółem	151*	100,0%
MOPS	tak	3	100,0%
	nie	0	0,0%
	nie wiem	0	0,0%
	Ogółem	3	100,0%
PCPR	tak	13	72,2%
	nie	4	22,2%
	nie wiem	1	5,6%
	Ogółem	18**	100,0%

*3 systemowe braki danych

** 1 systemowy brak danych

37 gmin w programie współpracy z organizacjami pozarządowymi nie przewidziało współdziałania w obszarze pomocy społecznej, a 5 ankietowanych ośrodków nie zna treści tego dokumentu. W 9 z 13 powiatowych programach współpracy i we wszystkich programach powiatów grodzkich ujęto zapisy o wspólnym działaniu przy realizacji zadań pomocy społecznej.

Tabela 25. Obecność w programie współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie pomocy społecznej

jednostka	czy w programie ujęta jest współpraca w zakresie pomocy społecznej?	liczba jednostek	%
OPS	tak	37	60,7%
	nie	19	31,1%
	nie wiem	5	8,2%
	Ogółem	61*	100,0%
MOPS	tak	3	100,0%
	nie	0	0,0%
	nie wiem	0	0,0%
	Ogółem	3	100,0%
PCPR	tak	9	69,2%
	nie	3	23,1%
	nie wiem	1	7,7%
	Ogółem	13	100,0%

*2 systemowe braki danych

Reasumując, należy stwierdzić, że administracja publiczna prowadząca działalność w sferze pomocy społecznej nadal nie wykorzystuje w pełni form współdziałania z organizacjami pozarządowymi określonymi w Art. 5. 1. Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie tj.:

- zlecenia organizacjom pozarządowym (oraz innym podmiotom wymienionym w przepisach) realizacji zadań publicznych,
- wzajemnego informowania się o planowanych kierunkach działalności i współdziałania w celu zharmonizowania tych kierunków,
- konsultowania z organizacjami pozarządowymi (odpowiednio do zakresu ich działania) projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej,
- tworzenia wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym.

Wymieniane formy współdziałania nie są w pełni wykorzystywane również ze względu na wiele istniejących ograniczeń w tym zakresie. Wśród podstawowych

barier w rozwijaniu współpracy z organizacjami pozarządowymi gminy w pierwszym rzędzie wskazują w ogóle na brak organizacji działających na ich terenie lub ich małą aktywność, bądź brak chęci współpracy z OPS. Była to - tak jak w roku poprzednim - najliczniejsza grupa odpowiedzi (w sumie aż 58 gmin). Kolejna grupa wskazań dotyczyła trudności w prowadzeniu współpracy z podmiotami III sektora z powodu: nieznamości przepisów prawa, braku wiedzy i doświadczenia, zbyt dużych oczekiwań finansowych wobec samorządu, trudności w koordynowaniu działań, różnic w schematach funkcjonowania, odmiennych punktów widzenia. Fakty te, w połączeniu z problemami formalnymi, ograniczonymi środkami finansowymi, zbyt małą liczbą pracowników w ośrodkach i skomplikowanymi procedurami, o których piszą gminy w ankietach owocują niechęcią gmin do prowadzenia współpracy, a ewentualne wspólne projekty postrzegane są jako mało efektywne. Warto jednak zaznaczyć, że 23 gminy stwierdziły, że we współpracy z organizacjami pozarządowymi nie napotykają większych problemów.

Podobne bariery we współpracy z organizacjami pozarządowymi widzą pracownicy miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich, wymieniając problemy formalne, trudności organizacji pozarządowymi w pisaniu wniosków i prowadzeniu rachunkowości, brak zaangażowania i dysponowanie ograniczoną liczbą dobrze przygotowanej kadry III sektora oraz niewystarczające ich kompetencje w zarządzaniu środkami publicznymi.

Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie, podobnie jak pracownicy OPS i MOPS grodzkich, wskazują na nieterminowe i mało rzetelne przedkładanie sprawozdań i informacji o realizowanych zadaniach przez organizacje społeczne, brak profesjonalizmu, trudności w rozumieniu przepisów prawnych, brak zaplecza kadrowego, w tym stałej kadry odpowiedzialnej za sprawy administracyjne, nieumiejętność aplikowania o środki i postawę roszczeniową przedstawicieli III sektora. W przeciwieństwie do gmin, w powiatach grodzkich i ziemskich tylko kilka jednostek wskazało na brak organizacji pozarządowych na danym terenie, małej ich liczby, bądź niskiej aktywności. Pojedyncze PCPR wskazywały na skomplikowane procedury uniemożliwiające ciągłość realizowanych zadań, brak środków, wąską specjalizację organizacji.

SYTUACJA KADROWO – LOKALOWA W POMOCY SPOŁECZNEJ

W ankiecie bilansowania potrzeb pomocy społecznej, zarówno gminy jak i powiaty, pytano o pracowników posiadających specjalizacje z zakresu pomocy społecznej oraz o ich zainteresowanie podjęciem tej formy podnoszenia kwalifikacji.

Analiza wykazała, że 55,5% małopolskich powiatowych centrów pomocy rodzinie (10 z 18 jednostek) nie zatrudnia pracownika, który posiadałby specjalizację I stopnia w zawodzie pracownik socjalny. W 5 jednostkach jest jeden pracownik z taką specjalizacją, a w pozostałych 3 pracuje odpowiednio 2, 3, 8. Pracownika ze specjalizacją stopnia II zatrudniają dwa powiaty (łącznie 3 pracowników).

Tabela 26. Posiadanie specjalizacji I i II stopnia z pracy socjalnej wśród pracowników PCPR

jednostka	liczba pracowników	specjalizacja z pracy socjalnej I stopnia (l. jednostek)	%	specjalizacja z pracy socjalnej II stopnia (l. jednostek)	%
PCPR	0	10	55,5%	16	88,8%
	1	5	27,7%	1	5,6%
	2	1	5,6%	1	5,6%
	3	1	5,6%	0	0,0%
	5	0	0,0%	0	0,0%
	8	1	5,6%	0	0,0%
Ogółem		18*	100,0%	18*	100,0%

*1 systemowy brak danych

We wszystkich powiatach grodzkich są zatrudnieni pracownicy posiadający specjalizację I stopnia w zakresie pracy socjalnej (w sumie 81). Jeden zatrudnia 5 takich specjalistów, drugi – 11, a trzeci – aż 65. Różnica, w stosunku do powiatów ziemskich jest zrozumiała, gdyż ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich charakteryzują się w ogóle znacznie większymi zespołami pracowników niż pozostałe jednostki. Pracownicy posiadający specjalizację II stopnia z pracy socjalnej są w dwóch MOPS powiatów grodzkich (razem 8 osób).

Tabela 27. Posiadanie specjalizacji I i II stopnia z pracy socjalnej wśród pracowników MOPS

jednostka	liczba pracowników	specjalizacja z pracy socjalnej I stopnia (l. jednostek)	%	specjalizacja z pracy socjalnej II stopnia (l. jednostek)	%
MOPS	0	0	0,0%	1	33,3%
	3	0	0,0%	1	33,3%
	5	1	33,3%	1	33,3%
	11	1	33,3%	0	0,0%
	65	1	33,3%	0	0,0%
Ogółem		3	100,0%	3	100,0%

Tylko w 59 gminach (38,3% ankietowanych) jest pracownik socjalny będący specjalistą I stopnia w zakresie pracy socjalnej, a w 9 OPS (5,8% badanych) jest specjalista stopnia drugiego. W stosunku do ubiegłego roku widać niewielką poprawę w tym zakresie: w 2006 w 42 badanych ośrodkach zatrudniano wyspecjalizowanych pracowników socjalnych legitymujących się dyplomem specjalisty I stopnia, a 7 OPS zatrudniało specjalistów II stopnia. Należy dodać, iż ogólna liczba pracowników OPS posiadających dyplom specjalisty II stopnia systematycznie wzrasta (w roku 2007 – 24; w 2006 – 18; w roku 2005 - brak takich osób).

Tabela 28. Liczba pracowników OPS posiadających specjalizację I i II stopnia

jednostka	liczba pracowników	specjalizacja z pracy socjalnej I stopnia (l. jednostek)	%	specjalizacja z pracy socjalnej II stopnia (l. jednostek)	%
OPS	0	52	46,9%	84	90,2%
	1	24	21,6%	4	4,3%
	2	16	14,4%	1	1,1%
	3	7	6,3%	1	1,1%
	4	2	1,8%	1	1,1%
	5	1	0,9%	1	1,1%
	6	4	3,6%	1	1,1%
	7	1	0,9%	0	0,0%
	8	3	2,7%	0	0,0%
	9	1	0,9%	0	0,0%
Ogółem		111*	100,0%	93*	100,0%

*nie wszystkie jednostki (ze 154 uczestniczących w ankiecie) odpowiedziały na to pytanie

Pytając pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o posiadanie specjalizacji z pracy socjalnej, zadano także pytanie o specjalizacje

z organizacji pomocy społecznej wymagane od osób kierujących tymi jednostkami. Z zestawienia udzielonych odpowiedzi na to pytanie wynika, że szefowie dwóch (podobnie jak w roku ubiegłym) powiatowych centrów pomocy społecznej nie posiadają stosowanej specjalizacji. W powiatach grodzkich taka sytuacja nie występuje, co wykazano także w poprzednim bilansie.

Tabela 29. Specjalizacja z organizacji pomocy społecznej szefów jednostek MOPS i PCPR

jednostka	specjalizacja z organizacji pomocy społecznej	liczba jednostek	%
PCPR	nie	2	11,1%
	tak	16	88,9%
Ogółem		18*	100,0%
MOPS	nie	0	0,0%
	tak	3	100,0%
Ogółem		3	100,0%

*1 systemowy brak danych

W 128 ośrodkach pomocy społecznej zarządzającymi są osoby posiadające specjalizację z organizacji pomocy społecznej. Jednak w 12 ośrodkach stanowiska kierownicze piastują osoby bez takich kwalifikacji. Należy zaznaczyć, iż w stosunku do roku 2006 sytuacja uległa znacznej poprawie – nastąpił spadek liczby jednostek zarządzanych przez osoby bez specjalizacji z organizacji pomocy społecznej o 23. W 12 OPS (z 46 jednostek, w których są takie stanowiska) specjalizację z organizacji pomocy społecznej posiada pozostała kadra kierownicza⁶

Tabela 30. Specjalizacja z organizacji pomocy społecznej wśród szefów OPS

specjalizacja z organizacji pomocy społecznej	liczba jednostek	%
nie	12	8,6%
tak	128	91,4%
Ogółem	140*	100,0%

* 14 – systemowych braków danych

⁶ Do kategorii "pozostała kadra kierownicza" zaliczano zastępców dyrektorów / kierowników, a także kierowników działów, zespołów i sekcji.

W porównaniu z rokiem 2006 coraz więcej pracowników powiatowych centrów pomocy rodzinie jest zainteresowanych podejmowaniem specjalizacji zawodowych z zakresu pracy socjalnej w najbliższej przyszłości. W grupie małopolskich powiatowych centrów pomocy rodzinie, które odpowiedziały na to pytanie 15 pracowników chciałoby posiadać specjalizację I stopnia (w roku 2006 pracownik tylko jednego PCPR deklarował chęć podjęcia doksztalcania w tym zakresie). Zainteresowania specjalizacją stopnia II wykazują pracownicy 9 PCPR - od 1 do 7 osób w jednostce (łącznie 30 pracowników). Zainteresowaniem wśród pracowników jednostek powiatowych cieszyła się także specjalizacja z organizacji pomocy społecznej - w 8 PCPR są pracownicy (jeden, dwóch i pięciu), którzy chcieliby uzupełniać wykształcenie w tym zakresie.

Tabela 31. Zainteresowanie uzupełnianiem wiedzy i doskonaleniem zawodowym wśród pracowników PCPR

jednostka	liczba zainteresowanych pracowników	organizacja pomocy społecznej (l. jednostek)		specjalizacja I stopnia z pracy socjalnej (l. jednostek)		specjalizacja II stopnia z pracy socjalnej (l. jednostek)	
			%		%		%
PCPR	0	9	53,0%	8	50,0%	9	50,0%
	1	6	35,2%	4	25,0%	1	5,6%
	2	1	5,9%	2	12,4%	1	5,6%
	3	0	0,0%	1	6,3%	4	22,2%
	4	0	0,0%	1	6,3%	2	11,0%
	5	1	5,9%	0	0,0%	0	0,0%
	7	0	0,0%	0	0,0%	1	5,6%
Ogółem		17*	100,0%	16**	100,0%	18***	100,0%

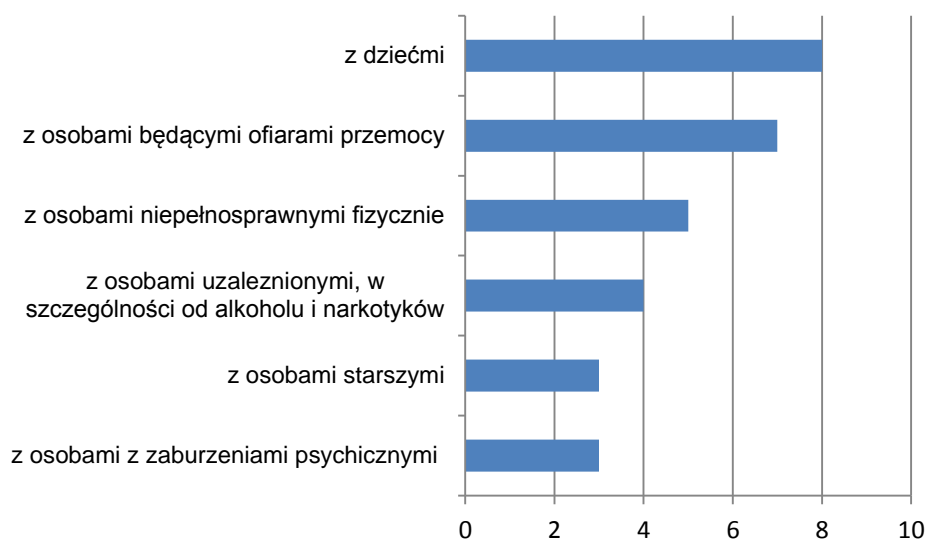
*2 systemowe braki danych

**3 systemowe braki danych

***1 systemowy brak danych

Pracownicy PCPR są zainteresowani podjęciem specjalizacji II stopnia na kierunkach pracy socjalnej głównie z dziećmi (8 osób) i z osobami będącymi ofiarami przemocy (7 osób). Mniej osób chce pogłębiać swoją wiedzę dotyczącą pracy z osobami niepełnosprawnymi fizycznie (5 osób) oraz z osobami uzależnionymi, w szczególności od alkoholu i narkotyków (4 osoby). Podobne zainteresowanie dotyczyło pracy z osobami starszymi (3 osoby) i z osobami z zaburzeniami psychicznymi (3 osoby).

Wykres 19. Zainteresowanie specjalizacjami II stopnia na kierunkach pracy socjalnej wśród pracowników PCPR

Zaznaczony w ubiegłorocznym bilansie dystans pomiędzy pracownikami miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich, a powiatowych centrów pomocy rodzinie w poziomie zainteresowanie uzupełnianiem wiedzy i doskonaleniem umiejętności zawodowych w ramach specjalizacji I i II stopnia uległ znacznemu zmniejszeniu. W każdej z tych jednostek deklarowano w tegorocznym badaniu zainteresowanie każdą z wymienionych kategorii. Zainteresowanych doksztalcaniem się w ramach specjalizacji I stopnia w MOPS-ach jest 12 pracowników, a w zakresie specjalizacji II stopnia – aż 92.

Tabela 32. Zainteresowanie uzupełnianiem wiedzy i doskonaleniem zawodowym wśród pracowników MOPS

jednostka	liczba zainteresowanych pracowników	organizacja pomocy społecznej (l. jednostek)	%	specjalizacja I stopnia z pracy socjalnej (l. jednostek)	%	specjalizacja II stopnia z pracy socjalnej (l. jednostek)	%
MOPS	0	2	66,6%	1	33,3%	0	0,0%
	1	1	33,3%	1	33,3%	0	0,0%
	5	0	0,0%	0	0,0%	1	33,3%
	11	0	0,0%	1	33,3%	1	33,3%
	76	0	0,0%	0	0,0%	1	33,3%
Ogółem		3	100,0%	3	100,0%	3	100,0%

Zainteresowanych specjalizacją w pracy z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej (II stopień) jest od 5 do 76 pracowników w poszczególnych MOPS. Trzeba jednak znów zaznaczyć, że miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich charakteryzują się wyższym poziomem zatrudnienia, co powoduje, że łatwiej jest znaleźć osoby chętne do podnoszenia kwalifikacji, delegować zadania, poświęcać czas na samodoskonalenie.

Pracownicy MOPS grodzkich chcący pogłębiać wiedzę i doskonalić umiejętności pracy z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej są zainteresowani podjęciem specjalizacji II stopnia na kierunkach pracy socjalnej głównie z osobami bezrobotnymi (18 osób) i dziećmi (18 osób). Nieco mniejsze zainteresowanie dotyczy doskonalenia pracy z osobami z zaburzeniami psychicznymi (12 osób) i ofiarami przemocy (11 osób). Stosunkowo najmniejsze zainteresowanie dotyczy dokształcania w zakresie pracy z uchodźcami i osobami upośledzonym umysłowo.

Wykres 20. Zainteresowanie specjalizacjami II stopnia na kierunkach pracy socjalnej wśród pracowników MOPS

Jeżeli chodzi o specjalizację z zakresu organizacji pomocy społecznej, to tylko w jednym miejskim ośrodku pomocy społecznej powiatu grodzkiego jeden pracownik zadeklarował taką chęć w ankiecie.

Pracownicy ośrodków pomocy społecznej w gminach podobnie jak pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie są zainteresowani podjęciem w najbliższej przyszłości omawianych specjalizacji. Pracownicy socjalni 87 ośrodków tj. 67,9% wypowiadających się w tej kwestii (w powiatach 50,0%) deklarują chęć dokończania się w formie specjalizacji I stopnia. Chętnych do podjęcia specjalizacji I stopnia jest w nich 191 pracowników: od 1 pracownika (28 OPS), przez 2, 3, 4, 5 i 6 pracowników (odpowiednio: 34 OPS; 14; 8 i po 1 jednostce) do 10 pracowników w przypadku jednego z ośrodków.

Tabela 33. Zainteresowanie specjalizacjami wśród pracowników OPS

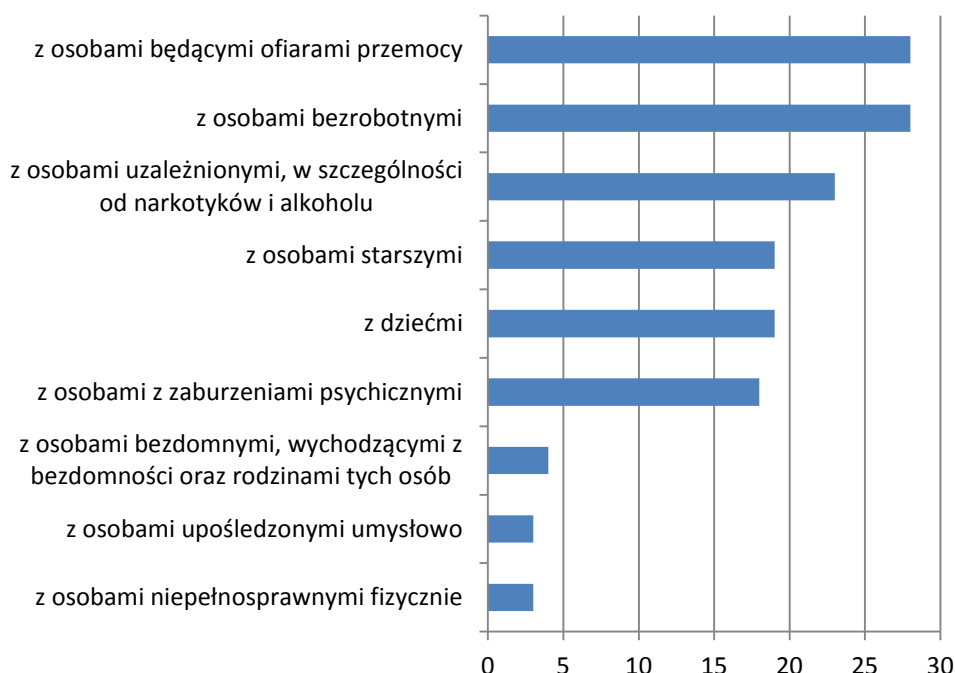
jednostka	liczba zainteresowanych pracowników	specjalizacja z organizacji pomocy społecznej (l. jednostek)	%	specjalizacja I stopnia z pracy socjalnej (l. jednostek)	%	specjalizacja II stopnia z pracy socjalnej (l. jednostek)	%
	0	73	64,6%	41	32,0%	58	50,0%
OPS	1	29	25,7%	28	21,9%	31	26,7%
	2	5	4,4%	34	26,6%	10	8,8%
	3	2	1,8%	14	10,9%	4	3,5%
	4	3	2,7%	8	6,3%	6	5,2%
	5	0	0,0%	1	0,8%	1	0,8%
	6	1	0,8%	1	0,8%	3	2,6%
	7	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	8	0	0,0%	0	0,0%	1	0,8%
	9	0	0,0%	0	0,0%	1	0,8%
	10	0	0,0%	1	0,8%	0	0,0%
	11	0	0,0%	0	0,0%	1	0,8%
Ogółem		113*	100,0%	128*	100,0%	116*	100,0%

*nie wszystkie jednostki (ze 154 uczestniczących w ankiecie) odpowiedziały na to pytanie

Pracownicy gminnych ośrodków pomocy społecznej wykazują zainteresowanie podejmowaniem specjalizacji II stopnia w zawodzie pracownik socjalny i specjalizacji z organizacji pomocy społecznej na podobnym poziomie co powiaty. 40 OPS wskazuje zainteresowanie wśród swoich pracowników (łącznie 63 osoby) specjalizacją z organizacji pomocy społecznej, natomiast 58 jednostek deklaruje chęć dokończania w zakresie specjalizacji II stopnia (ogółem 138 pracowników).

Ci pracownicy socjalni w gminach, którzy pragną podjąć specjalizację II stopnia, tj. pragną specjalizować się w pracy socjalnej z osobami będącymi ofiarami przemocy i z osobami bezrobotnymi (po 28 pracowników). Nieco mniejszym zainteresowaniem cieszą się specjalizacje z osobami uzależnionymi (23 zatrudnionych), z osobami starszymi i z dziećmi (po 19 osób) oraz z osobami z zaburzeniami psychicznymi (18 osób).

Wykres 21. Zainteresowanie specjalizacjami II stopnia na kierunkach pracy socjalnej wśród pracowników OPS

Porównując dane dotyczące ilości deklaracji podjęcia specjalizacji w zawodzie pracownika socjalnego zgromadzone w analizowanym materiale z danymi z poprzednich lat, można zauważyć zwiększenie aktywności pracowników, zwłaszcza w zakresie zainteresowania podjęciem specjalizacji zawodowej II stopnia.

Próbując głębiej zbadać warunki pracy kadry pomocy społecznej Małopolski, pracownikom ankietowanych jednostek zadano pytania o czynniki ułatwiające codzienną pracę istotne ze względu na komfort pracy kadry oraz na kontakty z klientami: warunki lokalowe; dostęp do Internetu i fachowej literatury; wyposażenie w sprzęt komputerowy.

Statystycznie w najmniej korzystnej sytuacji pod względem lokalowym są pracownicy OPS i MOPS (przeciętnie po ok. trzy osoby w pokoju – wskaźnik 2, 8),

w relatywnie najlepszej warunki mają pracownicy PCPR (średnio po dwóch pracowników w jednym pomieszczeniu – wskaźnik 2,2).

Tabela 34. Warunki lokalowe w JOPS

jednostka	średnia ilość osób w pokoju
PCPR	2,2
MOPS	2,8
OPS	2,8

Jeżeli jednak przyjrzeć się warunkom w pojedynczych jednostkach szczegółowo daje się zauważyć fakt, iż przypadki najtrudniejsze zdecydowanie dotyczą jednak gminnych OPS. To właśnie w gminnych ośrodkach pomocy społecznej zanotowano przypadki pracy w pomieszczeniach 4, 5, 6 osobowych, a nawet (w jednym przypadku) w pomieszczeniu 8 osobowym. W powiatach (w tym grodzkich) takich przypadków nie było - maksymalnie w jednym pokoju wykonywało swe obowiązki 3 pracowników.

Według danych zdecydowanie najkorzystniejsza sytuacja pod względem dostępu do sprzętu komputerowego dotyczy ośrodków pomocy społecznej w gminach. Rozpiętość wskazanego poziomu komputeryzacji jest bardzo zróżnicowana. Wydaje się jednak, że dane te nie odzwierciedlają rzeczywistej sytuacji, gdyż wypełniający kwestionariusz nie zawsze stosowali się do dyspozycji znajdujących się przy pytaniu.⁷ Dlatego też dla celów niniejszej analizy zostały pominięte najbardziej skrajne wyniki. Ogólnie jednak średni poziom komputeryzacji we wszystkich badanych ośrodkach pomocy społecznej nie uległ zmianie w porównaniu z rokiem 2006 r.

Tabela 35. Poziom komputeryzacji w JOPS

jednostka	poziom komputeryzacji
MOPS	0,7
OPS	0,9
PCPR	0,9

W przypadku miejskich ośrodków pomocy społecznej, w żadnej jednostce nie zanotowano sytuacji, by każdy pracownik posiadał komputer do swojej dyspozycji.

⁷ Dyspozycja w ankiecie brzmiała: „Proszę podzielić ilość komputerów w MOPS (Ośrodku) przez ilość pracowników merytorycznych, a wynik wpisać obok w ramce”.

We wszystkich trzech ankietowanych MOPS grodzkich pracownicy korzystają z komputerów zamiennie – przypada średnio 0,7 stanowiska komputerowego na jednego pracownika merytorycznego.

Tabela 36. Dostęp do internetu w JOPS

dostęp do Internetu	OPS		MOPS		PCPR	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	151	100,0%	3	100,0%	19	100,0%
nie	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Ogółem	151*	100,0%	3	100,0%	19	100,0%

*3 - systemowe braki danych

Wszystkie jednostki organizacyjne pomocy społecznej posiadają dostęp do sieci internetowej. Także wszystkie PCPR oraz MOPS posiadają tzw. stałe łącze internetowe. Stałe połączenie z Internetem ma zainstalowane 147 OPS, a 4 ankietowane ośrodki nie posiadają go.

Tabela 37. Stałe łącze internetowe w JOPS

stałe łącze	OPS		MOPS		PCPR	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	147	94,1%	3	100,0%	18	94,7%
nie	4	5,9%	0	0,0%	1	5,3%
Ogółem	151*	100,0%	3	100,0%	19	100,0%

*3 – systemowe braki danych

We wszystkich jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej jest dostęp do poczty mailowej, z wyjątkiem 1 gminy, która korzysta z poczty Urzędu Gminy.

Poczta elektroniczna odbierana jest w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej najczęściej przez samych pracowników. Maile odbierają pracownicy we wszystkich PCPR, w 2 MOPS (z 3 badanych) oraz w 92 % gmin. Jednak pracownicy aż 12 ośrodków pomocy społecznej nie odbierają samodzielnie poczty elektronicznej, co może obniżać szybkość komunikacji tą drogą.

Tabela 38. Sposób odbioru poczty mailowej w JOPS

Sposób odbioru poczty mailowej	OPS		MOPS		PCPR	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%	I. jednostek	%
pracownicy	138	92,0%	2	66,7%	19	100,0%
informatyk JOPS	7	4,7%	0	0,0%	0	0,0%
inaczej	5	3,3%	1	33,3%	0	0,0%
Ogółem	150*	100,0%	3	100,0%	19	100,0%

*4 systemowe braki danych

Wszystkie miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich, większość powiatowych centrów pomocy rodzinie i gminnych ośrodków pomocy społecznej zapewnia swoim pracownikom dostęp do czasopism fachowych.

Jednak wciąż 14 gminnych ośrodków pomocy społecznej i trzy powiatowe centrum pomocy nie zapewnia pracownikom takiego dostępu. Co więcej liczba ta byłaby większa, gdyby do grupy jednostek deklarujących prenumeraty fachowych czasopism różnego typu nie zaliczać tych prenumerujących wyłącznie pozycje, będące pomocne księgowym czy kadrowym oraz tych, które w poczet czasopism mających być podręczną biblioteczką pracownika socjalnego, zaliczyły dzienniki ustaw, dzienniki urzędowe czy Monitor Polski.

Tabela 39. Prenumerata czasopism fachowych w JOPS

Prenumerata czasopism fachowych	OPS		MOPS		PCPR	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	139	90,8%	3	100,0%	16	84,2%
nie	14	9,2%	0	0,0%	3	15,8%
Ogółem	153*	100,0%	3	100,0%	19	100,0%

*1 – systemowe braki danych

Pierwsze cztery miejsca wśród najczęściej prenumerowanych pozycji przez gminne OPS, związanych z pracą socjalną zajęły te same tytuły, co przed rokiem. Małopolskie ośrodki pomocy społecznej najczęściej zamawiają „Pracownika socjalnego” - aktualności i wskazówki z zakresu praktyki zawodowej i organizacji pracy w placówkach pomocy społecznej. Na prenumeratę tego periodyku wskazało aż 79 OPS (w poprzednim badaniu 84 OPS) z ankietowanej grupy gminnych jednostek. Tak jak przed rokiem drugą pozycję zajęła „Praca socjalna” (51 OPS) - kwartalnik wydawany przez Instytut Rozwoju Służb Społecznych, pismo kierowane do pracowników socjalnych, pracowników instytucji zajmujących się pomocą

społeczną, organizacji pozarządowych oraz wykładowców, a także studentów kierunków pedagogicznych i pokrewnych. Równie często wskazywano na „Problemy społeczne” (51 OPS) - aktualne informacje z zakresu pomocy społecznej. Czwartą pozycję zajęło czasopismo: „Pomoc społeczna w praktyce” (prenumeruje ją 16 OPS) - poradnik dla pracowników socjalnych i osób zarządzających placówkami socjalnymi, zawierający informacje i fachowe porady z zakresu pomocy społecznej, komentarze i wskazówki, wzory oraz przykłady zastosowania procedur.

Tabela 40. Tytuły prenumerowanych czasopism fachowych przez OPS

Tytuł	I. jednostek
Pracownik Socjalny	79
Praca Socjalna	51
Problemy Społeczne	51
Pomoc Społeczna w Praktyce	16
Wspólne Tematy	7
Integracja społeczna w praktyce	6
Dziecko w systemie pomocy społecznej	6
Niebieska Linia	3
Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze	3
Polityka Społeczna	2
Osoby niepełnosprawne w systemie pomocy społecznej	2
Charaktery	2
Świat Problemów	1
Rehabilitacja	1
Inne	24

Wśród pozostałych, względnie często czytanych pozycji związanych z pomocą społeczną znalazły się: „Wspólne tematy” (7 OPS) pismo pracowników socjalnych, terapeutów, personelu pielęgniarskiego i opiekuńczego; „Dziecko w systemie pomocy społecznej” (6 OPS) - poradnik dla pracowników socjalnych, wychowawców i innych osób zajmujących się prawami i wychowaniem dzieci i młodzieży. Tytułem, który nie pojawił się przed rokiem jest „Integracja społeczna w praktyce” (6 OPS) - poradnik dla pracowników pomocy społecznej i organizacji pozarządowych stanowiący kompendium wiedzy z zakresu integracji społecznej oraz zawierający gotowe i sprawdzone w praktyce przykłady projektów socjalnych skierowane do grup wykluczonych społecznie.

Jednocześnie ośrodki pomocy społecznej prenumerują znaczną ilość publikacji niezwiązanych bezpośrednio z pomocą społeczną – publikacje z zakresu spraw rachunkowych, pracowniczych, ubezpieczeń, źródła prawa, interpretacje przepisów. Tutaj, tak jak i w roku poprzednim, w czołówce znalazła się „Dotacje finansowe dla

pomocy społecznej”, „Rachunkowość Budżetowa”, „Gazeta Prawna” i „Przegląd Ubezpieczeniowy”.

Tabela 41. Tytuły prenumerowanych czasopism fachowych przez OPS – Cd.

Tytuł	I. jednostek
Dotacje finansowe dla pomocy społecznej	18
Rachunkowość Budżetowa/Rachunkowość budżetowa w praktyce	16
Gazeta Prawna	8
Rzeczpospolita	6
Gazeta Samorządu i Administracji	5
Monitor – Prawo Pracy i Ubezpieczeń Społecznych	5
Przegląd Ubezpieczeniowy	5
Służba Pracownicza	3
Ubezpieczenie i prawo pracy	3
Kadry	3
Buchalter	2

Tytuły fachowych czasopism prenumerowanych przez powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki powiatów grodzkich pokrywają się tymi zamawianymi w gminach, odnośnie tych najczęściej czytanych. Podobnie jak w OPS, największym zainteresowaniem PCPR i MOPS cieszą się: „Praca socjalna”, „Problemy Społeczne”, „Pracownik Socjalny”.

Tabela 42. Tytuły prenumerowanych czasopism fachowych przez MOPS

Tytuł	I. jednostek
Praca Socjalna	3
Pracownik Socjalny	2
Wspólne Tematy/ Na temat	2
Problemy Społeczne	1
Polityka Społeczna	1
Pomoc społeczna w praktyce	1
Dziecko w systemie pomocy społecznej	1
Problemy Opiekuńczo - Wychowawcze	1
Charaktery	1
Rachunkowość Budżetowa	3
Serwis Administracyjny – Samorządowy	2
Służba Pracownicza	2
Personel od A do Z	1
Chip	1
Komputer world	1
ATEST – ochrona pracy	1
HAKIN 9	1
Bhp w firmie	1
Zamówienia publiczne	1

Wśród pozycji niezwiązanych bezpośrednio z pomocą społeczną, pracownicy PCPR wymieniają: „Biuletyn informacyjny dla służb finansowo – księgowych”, „Ubezpieczenia i prawo pracy”, „Gazetę Prawną” i „Dotację finansowe dla pomocy społecznej”, a MOPS dodatkowo - „Rachunkowość Budżetową”.

Tabela 43. Tytuły prenumerowanych czasopism fachowych przez PCPR

Tytuł	I. jednostek
Praca Socjalna	6
Problemy Społeczne	6
Pracownik Socjalny	5
Niebieska Linia	4
Na Temat/Wspólne tematy	3
Problemy Opiekunów - Wychowawcze	2
Integracja	1
Pomoc społeczna w praktyce	1
Dziecko w systemie pomocy społecznej	1
Biuletyn informacyjny dla służb ekonomiczno – finansowych	2
Ubezpieczenia i prawo pracy	2
Służba Pracownicza	2
Dotacje finansowe dla pomocy społecznej	1
Rachunkowość budżetowa	1
Dziennik Ustaw	1
Gazeta Prawna	1

POTRZEBY SZKOLENIOWE KADR POMOCY SPOŁECZNEJ – POZOSTAŁE ZADANIA

Ważnym elementem doskonalenia zawodowego kadr wpływającym na jakość świadczonych usług jest system szkoleń zawodowych. By móc ocenić potrzeby pracowników pomocy społecznej w tym zakresie i podejmować inicjatywy adekwatne do zidentyfikowanych oczekiwań, na użytek niniejszego opracowania zapytano pracowników zatrudnionych na różnych stanowiskach w ankietowanych jednostkach oraz osoby nimi zarządzające (kadra kierownicza, pracownicy socjalni, specjaliści pracy z rodziną, pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze) o tematykę szkoleń, w których chcieliby uczestniczyć w najbliższym czasie i które byłyby najbardziej przydatne w ich codziennej pracy.

Większość ankietowanych ośrodków pomocy społecznej oraz 18 PCPR i wszystkie MOPS w powiatach grodzkich wskazało potrzeby szkoleniowe swoich pracowników.

W ciągu roku dzielącego poprzedni „bilans potrzeb” od aktualnej analizy nie zmieniła się istotnie gama preferencji kadr pomocy społecznej w naszym województwie w zakresie tematyki najbardziej potrzebnych szkoleń w zakresie realizowanych zadań bieżących. Zanotowano jedynie, ciągle zainteresowanie szefów jednostek tematyką z zakresu szybko zmieniającego się prawa i jego interpretacji. Natomiast pracownicy socjalni zgłaszali głównie potrzeby szkoleniowe z zakresu poprawy i poszerzenia ich wiedzy praktycznej, natomiast zmalało zainteresowanie tematyką z zakresu prawa i jego interpretacji.

Kadra kierownicza⁸ gminnych ośrodków pomocy społecznej zdecydowanie najbardziej zainteresowana jest szkoleniami z zakresu interpretacji i stosowania przepisów prawa. Grupa wskazań na tą tematykę była najliczniejsza, choć mniejsza niż w poprzednim badaniu. Szefowie 49 ośrodków gminnych (poprzednio 85) wskazywali na potrzebę szkoleń z zakresu zmian w Ustawie o pomocy społecznej i powiązanych z nią szczegółowych przepisach wykonawczych oraz na potrzebę szkoleń dotyczących przepisów regulujących inne obsługiwane zadania – w gminach były to regulacje związane ze świadczeniami rodzinnymi, zaliczką alimentacyjną, skierowaniem do DPS. W dalszych odpowiedziach wskazywali oni często na inne

---

⁸ Do „kadry kierowniczej zaliczono: dyrektorów, zastępców dyrektorów, kierowników oraz ich zastępców, a także kierowników działów, zespołów i sekcji, jeśli takie stanowiska istniały.

szkolenia „prawne” klasyfikowane osobno tj. szkolenia dotyczące kodeksu postępowania administracyjnego (16 OPS), finansów i rachunkowości (12 OPS), prawa pracy (6 OPS), zamówień publicznych (5 OPS). Analiza wymienionych wyżej pozycji wybieranych przez kadrę kierowniczą w jednostkach gminnych wskazuje na potrzebę doskonalenia się grupy zawodowej w zakresie szeroko rozumianego prawa.

Drugą najczęściej wybieraną kategorią przez kadrę kierowniczą OPS w gminach było zarządzanie (34 wskazania). Zainteresowanie dotyczyło zarówno kwestii związanych z działalnością bieżącą OPS, jak i wdrażanymi projektami systemowymi. W stosunku do danych pochodzących z 2006 r. można zauważyć wzrost zainteresowania tym zagadnieniem o 14 wskazań.

Poza wymienionymi wyżej zagadnieniami kierowników OPS najbardziej interesowałyby szkolenia uczące tworzenia programów i projektów społecznych oraz pozyskiwania funduszy unijnych na realizację powierzonych zadań. Po raz pierwszy pojawiła się kwestia tworzenia partnerstw lokalnych (4 OPS), która jest zapewne efektem wdrażania projektów systemowych PO KL.

Tabela 44. Potrzeby szkoleniowe kadry kierowniczej OPS

Temat	liczba jednostek
Interpretacja przepisów prawa, (nowelizacje aktów prawnych, pomoc społeczna – wydawanie decyzji, kierowanie do DPS, ustalanie odpłatności, ustalanie dochodu rodziny, świadczenia nienależnie pobrane; świadczenia rodzinne, zaliczka alimentacyjna, prawo rodzinne i opiekuńcze, ubezpieczenia społeczne, obieg i archiwizacja dokumentów, BHP)	49
Zarządzanie	34
Tworzenie programów i pozyskiwanie funduszy unijnych	29
Kodeks Postępowania Administracyjnego	16
Finanse i rachunkowość	12
Prawo pracy	6
Zamówienia publiczne w pomocy społecznej	5
Tworzenie lokalnych partnerstw	4
Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu, radzenie sobie za stresem	4
Mediacja	3
Kontakt z trudnym klientem	3
Metodyka pracy socjalnej	2
Interwencja kryzysowa	2
Tworzenie strategii rozwiązywania problemów społecznych	1

Pozostałe wybory kierowników OPS dotyczyły zapobiegania zespołowi wypalenia zawodowego (4 OPS), mediacji (3 OPS), pracy z trudnym klientem (3 OPS), metodyki pracy socjalnej (2 OPS), interwencji kryzysowe (3 OPS). 1 jednostka wskazała na potrzebę szkoleń z tworzenie strategii rozwiązywania problemów społecznych.

10 powiatowych centrów pomocy rodzinie zgłosiło potrzeby szkoleniowe kadry kierowniczej wskazując co najmniej 1 rodzaj szkolenia. Najczęściej wskazywano szkolenia zgrupowane w kategorii: „zarządzanie” (4 PCPR) oraz „komunikacja z podmiotami zewnętrznymi” (3 PCPR). W porównaniu z gminami dużo rzadziej wskazywano na szkolenia z zakresu interpretacji przepisów prawa – tylko 1 odpowiedź (z zakresu KPA i interpretacji przepisów prawa).

Tabela 45. Potrzeby szkoleniowej kadry kierowniczej PCPR

Temat	liczba jednostek
Zarządzanie	4
Komunikacja z podmiotami zewnętrznymi	3
Finanse i rachunkowość	2
Tworzenie programów i pozyskiwanie funduszy unijnych	2
Realizacja zadań PFRON	1
Interpretacja przepisów prawa (pomoc społeczna, finansowanie i kontrola WTZ, rehabilitacja zawodowa ON, pomoc publiczna)	1
Kodeks Postępowania Administracyjnego	1
Kurs j. angielskiego	1
Diagnozowanie problemów społecznych i tworzenie strategii ich rozwiązywania	1
Zamówienia publiczne	1
Z zakresu terapii krótkoterminowej	1

Kadra kierownicza miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich odpowiadała podobnie jak ich koledzy z gminnych OPS i PCPR, dzieląc swoje zainteresowanie szkoleniami zawodowymi pomiędzy interpretacje przepisów prawa i zarządzanie oraz tworzenie programów i pozyskiwanie funduszy unijnych, organizowanie społeczności lokalnej i metodykę pracy socjalnej.

Tabela 46. Potrzeby szkoleniowe kadry kierowniczej MOPS

Temat	liczba jednostek
Interpretacja przepisów prawa	2
Zarządzanie	2
Tworzenie programów i pozyskiwanie funduszy unijnych	1
Metodyka pracy socjalnej (zaburzenia i choroby psychiczne dzieci i młodzieży)	1
Organizowanie społeczności lokalnej	1

Kolejną grupą zawodową ankietowaną w zakresie potrzeb szkoleniowych byli małopolscy pracownicy socjalni. Zgłaszali oni głównie potrzeby szkoleniowe z zakresu poprawy i poszerzenia ich wiedzy praktycznej. Było to ponad 66% wszystkich tematów wskazanych przez OPS (168 wskazań). Pracowników socjalnych ośrodków pomocy najbardziej interesowały szkolenia z zakresu kontraktu socjalnego (47 OPS, podobnie jak w zeszłym roku). Wskazano również szkolenia w zakresie pracy z klientami z zaburzeniami psychicznymi – 26 OPS. Spora część pracowników socjalnych wykazała zainteresowanie tematyką pracy z rodzinami dotkniętymi przemocą (21 wskazań) - pomocy ofiarom i pracy ze sprawcami. Takie zainteresowanie jest związane, jak można przypuszczać, z wejściem w życie Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, nakładającej na gminy obowiązek tworzenia gminnego systemu przeciwdziałania przemocy, wdrażania programów ochrony ofiar, prowadzenia poradnictwa i interwencji w tym zakresie. 18 ośrodków pomocy społecznej w gminach deklarowało potrzebę szkolenia pracowników socjalnych z zakresu pracy z klientem trudnym, a 15 – z zakresu pracy socjalnej z rodziną wieloproblemową (15 OPS). Natomiast 8 OPS wskazało na potrzebę szkoleń z zakresu przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu i radzeniu sobie ze stresem (to o 10 mniej niż w roku ubiegłym).

Dopiero w drugiej kolejności wskazań (w 2066 r. na miejscu I) pracownicy socjalni OPS w gminach (38 jednostek) wskazują na szkolenia z zakresu interpretacji przepisów prawnych (poświęcone zmianom w Ustawie o pomocy społecznej i aktach wykonawczych, nienależnie pobranym świadczeniom, ustalaniu dochodu rodziny, kierowaniu do DPS oraz zaliczce alimentacyjnej, dodatkom mieszkaniowym). Dodatkowo 9 jednostek gminnych wskazuje na potrzebę szkolenia pracowników socjalnych z zakresu Kodeksu Postępowania Administracyjnego.

21 OPS podnosiło w tym miejscu potrzebę szkoleń z zakresu tworzenia i realizacji projektów unijnych (w roku 2006 8 jednostek), mimo że potrzeby związane z rozpoczęciem realizacji projektów PO KL diagnozowano we wcześniejszym rozdziale ankiety⁹. Powtórna informacja o zapotrzebowaniu na szkolenia z tej tematyki podkreśla ich znaczenie.

Tabela 47. Potrzeby szkoleniowe pracowników socjalnych OPS

temat	liczba jednostek
Kontrakt socjalny i nowoczesne metody pracy socjalnej	47
Interpretacja przepisów prawa (pomoc społeczna – nienależnie pobrane świadczenia, ustalenie dochodu rodziny, kierowanie do DPS; zaliczka alimentacyjna, dodatki mieszkaniowe, BHP, ubezpieczenia społeczne i zdrowotne, Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego)	38
Praca z klientem chorym psychicznie	26
Tworzenie programów i pozyskiwanie funduszy unijnych	21
Praca z rodziną dotkniętą przemocą (w tym z wykorzystaniem procedury „Niebieskiej Linia”)	21
Praca z klientem trudnym	18
Praca socjalna z rodziną wieloprogblemową	15
Kodeks Postępowania Administracyjnego	9
Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu, radzenie sobie ze stresem	8
Diagnozowanie problemów społecznych i tworzenie programów osłonowych	7
Praca socjalna z bezrobotnymi, aktywizacja bezrobotnych	7
Praca z rodzinami z problemem alkoholowym	7
Komunikacja interpersonalna, mediacje	6
Praca socjalna w środowisku lokalnym	5
Praca z rodzinami	4
Nowe metody pracy	3
Podejście skoncentrowane na rozwiązaniu	2
Szkolenie z obsługi komputerów	2
Praca z osobami niepełnosprawnymi	2
Zdobywanie specjalizacji I i II stopnia w zakresie pracy socjalnej	2
Praca z osobami wykluczonymi społecznie	2
Praca socjalna z komponentem terapeutycznym	1
Obsługa SI POMOST	1
Praca z osobami starszymi	1
Finanse	1

⁹ Analiza tego zagadnienia znajduje się I części raportu

Tematy najpotrzebniejszych szkoleń zgłaszane przez pracowników socjalnych i specjalistów pracy z rodziną zatrudnionych w MOPS powiatów grodzkich¹⁰ podobnie jak w zeszłym roku różniły się od zainteresowań ich kolegów z pozostałych gmin. Tylko w jednym MOPS - w tej grupie zawodowej - byli pracownicy chętni do udziału w szkoleniach „prawnych” (z kodeksu postępowania administracyjnego), podczas gdy w gminach była to jedna z podstawowych grup wymienianych potrzeb szkoleniowych. W potrzebnych szkoleniach pracownicy z powiatów grodzkich i ziemskich wskazali także tematykę, która nie pojawiała się wśród odpowiedzi z jednostek gminnych, a związana jest z nowymi metodami pracy socjalnej: animacja społeczna, CAL, superwizja w pracy socjalnej, coaching w metodycznym działaniu pracownika socjalnego czy praca metodą projektu. Pracownicy socjalni i specjaliści pracy z rodziną MOPS powiatów grodzkich zainteresowani byli także pracą z rodzinami, a także pracą z osobami z zaburzeniami psychicznymi i długotrwale bezrobotnymi.

Tabela 48. Potrzeby szkoleniowe pracowników socjalnych i specjalistów pracy z rodziną w MOPS

temat	liczba jednostek
Animacja społeczna, CAL	2
Komunikacja interpersonalna	2
Superwizja w pracy socjalnej	2
Praca z rodziną wieloproblemową	1
Praca z dziećmi z zaburzeniami psychicznymi	1
Praca z osobami z zaburzeniami psychicznymi	1
Praca z osobami długotrwale bezrobotnymi	1
Praca z rodzinami naturalnymi	1
Wartości i etyka w pracy socjalnej	1
Praca metodą projektu	1
Coaching w metodycznym działaniu pracownika socjalnego	1
KPA	1

¹⁰ na użytek tego opracowania, w przypadku jednostek powiatowych - MOPS i PCPR, potrzeby tych dwóch grup pracowników analizowano łącznie

W przypadku pracowników socjalnych i specjalistów pracy z rodziną zatrudnionych w powiatowych centrach pomocy¹¹ widać wyraźniej niż w innych grupach zawodowych odzwierciedlenie specyfiki realizowanych zadań w zgłaszanych potrzebach szkoleniowych. Najczęściej artykułowane są potrzeby szkoleniowe z zakresu terapii systemowej rodzin i pracy z rodziną biologiczną (7 PCPR).

W 7 jednostkach powiatowych istnieje także potrzeba omawiania bieżących zmian w regulacjach prawnych, ich interpretacji z zakresu Ustawy o pomocy społecznej i Ustawy o rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Tabela 49. Potrzeby szkoleniowe pracowników socjalnych i specjalistów pracy z rodziną w PCPR

temat	liczba jednostek
Terapia systemowa rodzin, praca z rodziną biologiczną	7
Interpretacja przepisów prawa	7
Praca z wychowankami opuszczającymi placówki opiekuńczo - wychowawcze	6
Praca z klientem trudnym	5
Interwencja kryzysowa, praca z rodziną dotkniętą przemocą	4
Mediacje	2
Kontrakt socjalny	2
Tworzenie programów i pozyskiwanie funduszy unijnych	2
Praca z osobami w kryzysie	2
Metody pracy socjalnej	1
Komunikacja interpersonalne	1
Terapia grupowa	1
Współpraca z Sądem Rodzinnym	1
Kodeks Postępowania Administracyjnego	1
Praca z repatriantką	1
Praca z osobami starszymi	1
Praca z osobami uzależnionymi od narkotyków (aktualne informacje na temat narkotyków)	1

Wśród pracowników powiatowych centrów pomocy rodzinie duże jest też zainteresowanie zagadnieniami związanymi z pracą z osobami opuszczającymi placówki opiekuńczo – wychowawcze (6 PCPR), podczas gdy w poprzednim bilansie nie pojawiła się taka kwestia. Zwracano uwagę na potrzebę szkoleń z zakresu pracy

¹¹ Ibidem

z trudnym klientem (5 PCPR). Interwencja kryzysowa oraz praca z rodziną dotkniętą przemocą interesuje pracowników tylko 4 PCPR (w 2006 roku – aż 12). Natomiast 2 PCPR zgłosiły potrzebę szkoleń z zakresu kontraktu socjalnego i tyle samo z prowadzenia mediacji. Dużo mniej niż w ubiegłym roku zgłoszono potrzeb doskonalenia w zakresie tworzenia programów i pozyskiwania funduszy unijnych (2 PCPR, a w 2006 - 7). Jest to wynik przedstawienia zapotrzebowania na szkolenia w tym zakresie we wcześniejszej części ankiety (dotyczącej zagadnień związanych PO KL)¹².

W kontekście niniejszego opracowania interesowały nas także preferencje szkoleniowe pracowników świadczących usługi opiekuńcze, będących „na etatach” w ośrodkach pomocy społecznej. Największe zapotrzebowanie na szkolenia tej grupy zawodowej związane jest z tematyką opieki nad osobami obłożnie chorymi (18 wskazań), a także osobami z zaburzeniami psychicznymi (12 OPS). W trzeciej kolejności wskazano na specjalistyczne usługi opiekuńcze (10 wskazań). Kwestie pracy z osobami starszymi (3 OPS) podejmowano w zakresie prowadzenia usług pielęgnacyjnych oraz procesów starzenia się.

Tabela 50. Potrzeby szkoleniowe pracowników wykonujących usługi opiekuńcze w OPS

Temat	liczba jednostek
Opieka nad obłożnie chorymi	18
Praca z osobami z zaburzeniami psychicznymi	12
Specjalistyczne usługi opiekuńcze	10
Szkolenie teoretyczne dotyczące procesów starzenia się	3
Opieka nad osobą starszą	3
Metodologia pracy, podnoszenie jakości usług	3
Pierwsza pomoc	2
Szkolenia związane z uzyskaniem tytułu zawodowego	2
Szkolenie opiekunek domowych	2
Zasady świadczenia usług opiekuńczych	2
Opieka paliatywna	2
Praca z klientem roszczeniowy,	1
Komunikacja interpersonalna	1
Wypalenie zawodowe	1

¹² Analiza tego zagadnienia znajduje się I części raportu

Analizując potrzeby szkoleniowe pracowników służb społecznych Małopolski zapytaliśmy także wszystkie ankietowane jednostki tj. gminne ośrodki pomocy społecznej, miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich i powiatowe centra pomocy rodzinie o rodzaje instytucji szkoleniowych, z usług których najczęściej korzystają¹³.

W wyniku analizy udzielonych odpowiedzi instytucją, której oferty szkoleniowe były najczęściej wybierane przez w/w jednostki okazał się (podobnie jak w poprzednich latach) Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie w przypadku wszystkich trzech rodzajów ankietowanych jednostek pomocy społecznej. 116 ze 151 OPS, które udzieliło odpowiedzi na to pytanie umiejscowiło ROPS na pozycji pierwszej, 31 na pozycji drugiej, a 3 następujących na miejscu trzecim. Łącznie 150 OPS umieściło ROPS na liście trzech podstawowych jednostek szkoleniowych, z usług których korzystają.

Dalej - według częstości wskazań - wybierano Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie (MISTIA) – razem 129 ośrodków, powiatowe centra pomocy rodzinie (48 OPS) oraz Małopolski Urząd Wojewódzki (38 OPS wskazywało służby wojewody na pozycjach od 1 do 3). 10 ośrodków podało, iż korzysta z usług szkoleniowych Computerlandu, ze względu na pracę w Systemie Informatycznym POMOST oraz w aplikacjach obsługujących świadczenia rodzinne, które większość z małopolskich ośrodków prowadzi. Pojedyncze gminy wspominały o korzystaniu z oferty szkoleniowej instytucji wspierających proces wykorzystania środków europejskich tj. ze szkoleń proponowanych przez Regionalny Ośrodek Szkoleniowy Europejskiego Funduszu Społecznego ISS (14 gmin) i Instytut Doradztwa Regionalnego i Europejskiego w Krakowie (5 gmin). Wśród innych niż zaproponowane w ankiecie jednostek szkoleniowych gminy podawały najczęściej Ośrodek Twórczej Interwencji w Krakowie, Instytut Przedsiębiorczości „Prymus”, Mazowieckie Centrum Edukacji Samorządnej, biuro organizacji szkoleń „Expres” w Bielsku - Białej.

---

¹³ Zgodnie z instrukcją towarzyszącą pytaniu jednostki miały wybrać z zaproponowanej listy podmiotów prowadzących działalność szkoleniową maksymalnie 3 instytucje, oznaczając je cyframi od 1 - 3, gdzie 1 oznaczać miało tą, z usług której najczęściej korzystają, a 2 i 3 dalsze w kolejności. Na liście znajdowało się 8 podmiotów oraz możliwość dodania kolejnych spoza zaproponowanych.

Tabela 51. Korzystanie z instytucji szkolących przez OPS

Instytucja szkoląca	liczba jednostek
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	150
Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji MISTIA	129
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	48
Małopolski Urząd Wojewódzki	38
Regionalny Ośrodek Szkoleniowy Europejskiego Funduszu Społecznego ISS	14
Computerland	10
Instytut Doradztwa Regionalnego i Europejskiego	5
INNE	22

*tabela przedstawia wybory skumulowane z 3 możliwych do wskazania przez OPS

Wybory jednostek szkoleniowych dokonywane przez powiaty, także grodzkie, były zbliżone do tych podejmowanych w gminach. Na uwagę zasługuje fakt, iż wszystkie PCPR i 2 MOPS na miejscu pierwszym wymieniły także krakowski ROPS. Na pozycji drugiej powiaty najczęściej umiejscawiały Małopolski Urząd Wojewódzki, a na pozycji trzeciej Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji. We wskazaniach 5 powiatów ziemskich, jako instytucja szkoląca pojawił się Regionalny Ośrodek Szkolący Europejskiego Funduszy Społecznych, a ośrodek adopcyjno – opiekuńczy w 3 przypadkach.

Tabela 52. Korzystanie z instytucji szkolących przez MOPS

Instytucja szkoląca	liczba jednostek
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	2
Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji MISTIA	2
Regionalny Ośrodek Szkoleniowy Europejskiego Funduszu Społecznego ISS	1
Computerland	1
INNE	1

Tabela 53. Korzystanie z instytucji szkolących przez PCPR

Instytucja szkoląca	liczba jednostek
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	19
Małopolski Urząd Wojewódzki	11
Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji MISTIA	10
Regionalny Ośrodek Szkoleniowy Europejskiego Funduszu Społecznego ISS	5
Ośrodki Adopcyjno - Opiekuńcze	3
Computerland	2
Instytut Doradztwa Regionalnego i Europejskiego	1

Istotnym ogniwem budowania systemu szkoleń ustawicznych dla kadr pomocy społecznej gmin może być prowadzenie przez powiat kształcenia i doskonalenia zawodowego kadr z terenu powiatu - obowiązek taki nakłada na powiaty Ustawa o pomocy społecznej. Zaletą oferty szkoleniowej powiatów, jaką powinny one kierować do jednostek organizacyjnych ze swojego terenu jest na pewno znajomość lokalnej specyfiki i problemów, powiązanie kompetencyjne oraz bliska odległość pomiędzy jednostkami. Tym bardziej, że na usytuowanie centrów szkoleniowych głównie w odległym Krakowie uskarża się wiele gmin, zapytanych o podstawowe trudności w podnoszeniu kwalifikacji.

Jednak nie wszystkie powiatowe centra wywiązują się z zadania ustawowego i oferują formy wsparcia ośrodkom pomocy społecznej i innym jednostkom pomocowym z terenu powiatu. 13 z 17 PCPR podejmowało takie działania w roku 2007. W roku poprzednim prowadzenie szkoleń dla innych jednostek zgłaszało 13 z 19 ankietowanych centrów.

Tabela 54. Prowadzenie działań mających na celu szkolenie i doskonalenie kadr pomocy społeczne z terenu powiatu przez PCPR

Działania mające na celu szkolenie i doskonalenie kadr pomocy społecznej z terenu powiatu		I. jednostek	%
	tak	13	76,5%
	nie	4	23,5%
	Ogółem	17*	100,0%

*2 systemowe braki odpowiedzi

Tematyka szkoleń organizowanych przez te powiaty, które podejmują działalność szkoleniową dla kadr pomocy społecznej z terenu powiatu była różnorodna. Podobnie jak w roku 2006 powiaty najczęściej organizowały szkolenia dotyczące problemu przemocy. Równie często wskazywano na szkolenia w aspekcie

prawnym podejmowanych decyzji. 2 powiaty do prowadzonych przez siebie szkoleń zaliczyły prowadzenie Konferencji Grupy Rodzinnej.

Tabela 55. Tematyka organizowanych szkoleń przez PCPR

temat	liczba szkoleń
Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, szkole	6
Aspekt prawny decyzji administracyjny	5
Konferencja Grupy Rodzinnej	2
Komunikacja interpersonalna	1
Agresja	1
Praca z osobami z problemem alkoholowym	1
Realizacja projektów systemowych PO KL	1
Warsztaty dotyczące stresu	1
Współpraca służb	1
Profilaktyka chorób zakaźnych	1

W celu konfrontacji odpowiedzi zapytano także pracowników gminnych ośrodków pomocy społecznej o udział w szkoleniach zorganizowanych przez powiat, a także o korzystanie ze wskazywanego w Ustawie doradztwa metodycznego świadczonego przez PCPR. 97 z zapytanych o tę kwestię gmin nie uczestniczy w żadnych formach szkoleniowych oferowanych przez powiat (64,7%), a 81 ośrodków nie korzysta z doradztwa merytorycznego powiatu (54%). Najczęściej dzieje się tak z powodu braku takiej oferty. Zdaniem przedstawicieli jednostek gminnych szkolenia nie są realizowane lub organizowane są rzadko, brakuje o nich informacji, doradztwo nie jest oferowane, powiat nie wykazuje inicjatywy w tym zakresie lub brak informacji o takiej możliwości. Sporadycznie pojawiają się informacje o mało atrakcyjnej ofercie szkoleń, lub nieadresowaniu ich do pracowników OPS. Kilka gmin stwierdziło także, że szkolenia organizowane są jedynie sporadycznie.

Tabela 56. Korzystanie OPS ze szkoleń organizowanych przez PCPR

Korzystanie gmin ze szkoleń PCPR		I.jednostek	%
	tak	97	64,7%
	nie	53	35,3%
	Ogółem	150*	100,0%

*4 systemowe braki danych

Tabela 57. Korzystanie OPS z doradztwa metodycznego powiatu

Korzystanie gmin z doradztwa PCPR		I. jednostek	%
	tak	81	54,0%
	nie	69	46,0%
	Ogółem	150*	100,0%

*4 systemowe braki danych

Co do problemów z podnoszeniem kwalifikacji, pracownicy gminnych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie udzielają podobnych odpowiedzi. Są one zbieżne z argumentacją z poprzedniego bilansu. Gminy zgodnie podają, iż główną barierą w korzystaniu ze szkoleń zawodowych są ograniczone możliwości finansowe ośrodków i wysokie koszty szkoleń – jest to najliczniejsza grupa odpowiedzi, podana przez 74 gmin. Taką barierę wskazało także 10 z 19 PCPR i 2 z 3 MOPS. Następnymi barierami, wg kolejności ilości udzielonych odpowiedzi są: zbyt duże obciążenie pracowników obowiązkami i brak czasu (spowodowany zarówno sytuacją w JOPS, jak i rodzinną pracownika) – takiej odpowiedzi udzieliły 41 gminy i 5 z 19 PCPR; zbyt duża odległość ośrodków szkoleniowych – 14 OPS i jeden MOPS. Ośrodki pomocy społecznej wspominają także o braku podwyżek z tytułu podnoszenia kwalifikacji, ogólnym braku motywacji pracowników, często związanych z ich wiekiem. Pojedyncze jednostki wspominają o braku odpowiednich szkoleń dostosowanych do potrzeb.